

**Znak Dziedzictwa
Europejskiego**
str. 4

**Nabory w Kreatywnej
Europie**
str. 6

**Południowy Bałtyk
dla kultury**
str. 30

w Centrum

Magazyn Projektów Europejskich

ISSN 2545-1383 **Nr 4/2025**



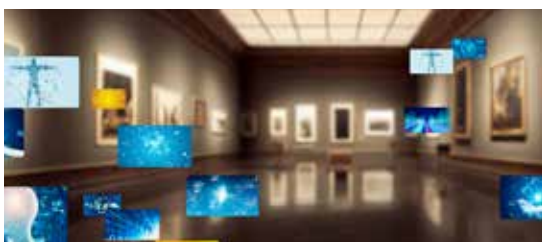
Słowo wstępne
str. 3

KULTURA

Znak Dziedzictwa Europejskiego
str. 4-5

Kreatywna Europa: wsparcie dla sektora kultury
str. 6-7

KPO wspiera kulturę
str. 8-9



FENIKS: strategiczne projekty dla polskiej kultury
str. 10-13

Nowe oblicze Muzeum Fryderyka Chopina
str. 14-15

Żeromski odNowa
str. 16-17

Zamek Królewski w Sandomierzu – wirtualnie i prawdziwie
str. 18-19

Archeologiczne skarby zyskują drugie życie
str. 20-21



Kultura ludowa zachowana dla pokoleń
str. 22-23

Kultura łączy pokolenia
str. 24-27

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA

Turystyka związana z żydowskim dziedzictwem kulturowym
str. 28-29



Południowy Bałtyk dla kultury i dziedzictwa narodowego
str. 30-33

Zamki i pałace na pograniczu polsko-saksońskimi
str. 34-35

Park Mużakowski – perła polsko-saksońskiego pogranicza
str. 36-37



Kulturowo-przyrodnicze dziedzictwo polsko-słowackiego pogranicza
str. 38-39

Gdzie kultura spotyka się z naturą
str. 40-41

EKSPERT RADZI

Infrastruktura podwójnego wykorzystania a pomoc publiczna w projektach unijnych
str. 42-43

Stylowo – bo prosto!
str. 44-45

fot. CPE



Szanowni Państwo,

w bieżącym numerze wiele miejsca poświęcamy tożsamości europejskiej, budowanej w oparciu o wspólne wartości i elementy wspólnej historii oraz dziedzictwa kulturowego. Uznanie walorów różnorodności krajowej i regionalnej, a także wzmocnienie wzajemnego zrozumienia i dialogu międzykulturowego stanowi jeden z filarów integracji europejskiej. Chciałbym przy tym nawiązać jeszcze do obchodzonego niedawno Narodowego Święta Niepodległości. Zgadzam się z opinią Narodowego Centrum Kultury, szczególnie w kontekście rozwoju młodego pokolenia, że warto patrzeć na patriotyzm nie tylko przez pryzmat historii, ale również codziennych gestów: troski o otoczenie, szacunku do języka, wspólnego spędzania czasu i ciekawości świata, poczynając od lepszego poznania swojej okolicy. W tym kontekście liczę także na owocne prace nad projektem nowej ustawy, mającej na celu przyspieszenie rozwoju miast i otaczających je gmin oraz powiatów. Na jej bazie ma powstać nowa forma współpracy samorządów – związek rozwojowy, który będzie zrzeszał miasta i powiązane z nimi funkcjonalnie jednostki samorządu terytorialnego, co powinno być także korzystne dla rozwoju sektora kreatywnego.

Zapraszam zatem do lektury ciekawych artykułów, poczynawszy od możliwości pozyskania

funduszy z programu Kreatywna Europa, przykładów wspierania kultury w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności oraz programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko, po niezapomniane wizyty w takich miejscach jak Muzeum Zamkowe w Sandomierzu czy Muzeum Stefana Żeromskiego w Kielcach. Poznamy także bliżej Europejski Szlak Zamków i Pałaców Polska – Niemcy, karpackie kolejki leśne czy Szlak Dworów Bałtyckich. Po takiej podróży na pewno już będziemy marzyć o świątecznym wypoczynku.

Chciałbym zatem złożyć już Państwu najserdeczniejsze życzenia z okazji nadchodzących Świąt Bożego Narodzenia, aby były one okresem wytchnienia, radości i pokoju, a czasu dla najbliższych było więcej, by oddać się rodzinnym opowieściom i lokalnym tradycjom przy wspólnym, wigilijnym stole. Przede wszystkim warto pamiętać o istocie Świąt, by głęboko przeżyć jeszcze raz historię narodzin Jezusa, a moment dzielenia się opłatkiem czy wspólne śpiewanie kolęd, to są zapewne chwile, na które czekamy cały rok.

MARCIN KOŁNIERZAK
dyrektor Centrum Projektów Europejskich

Znak Dziedzictwa Europejskiego

Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE) jest wyróżnieniem przyznawanym obiektom dziedzictwa kulturowego, które odegrały szczególną rolę w kształtowaniu historii i kultury Europy lub rozwoju wartości stanowiących fundament integracji europejskiej.

Celem tej idei jest wzmocnienie w obywatelach europejskich, w szczególności w młodych ludziach, poczucia przynależności do Unii Europejskiej, w oparciu o wspólne wartości i elementy europejskiej historii oraz dziedzictwa kulturowego, jak również uznanie walorów różnorodności krajowej i regionalnej oraz wzmocnienie wzajemnego zrozumienia i dialogu międzykulturowego¹.

Uczestnictwo państw członkowskich w programie UE jest dobrowolne. Co 2 lata kraje zgłaszają swoje kandydatury, które są oceniane przez ekspertów Komisji Europejskiej. Oprócz faktu posiadania znaczenia historycznego muszą one prowadzić działania edukacyjne i kulturalne podkreślające europejski wymiar dziedzictwa. Monitoring odbywa się co 4 lata.

Inicjatywa Znak Dziedzictwa Europejskiego nie koncentruje się na walorach estetycznych czy architektonicznych. Kładzie natomiast nacisk na idee oraz wartości reprezentowane przez dane miejsce, takie jak np.: demokracja, wolność, solidarność, prawa człowieka, dialog międzykulturowy oraz pokój. Sprzyja również tworzeniu sieci współpracy pomiędzy obiektami wyróżnionymi ZDE.

W latach 2018-2024 została przeprowadzona ewaluacja programu pod kątem skuteczności, efektywności, spójności oraz wartości dodanej, jaką ze sobą niesie. Zbadano stopień jego wdrożenia na poziomie krajowym i lokalnym w różnych regionach Europy. Eksperti ZDE ocenili państwa uczestniczące w programie na podstawie analizy 67 obiektów. W rezultacie tych działań w sierpniu br. ukazał się „Raport Znak Dziedzictwa Europejskiego”. Jest w nim m.in. mowa o sposobie realizacji celów programu w konkretnych, wybranych krajach, gdzie przeprowadzono tzw. studia przypadku. Dało to wgląd w różnice

regionalne, którymi cechują się analizowane państwa. Były to Niemcy, Finlandia, Włochy, a także... Polska.

Jak wypadliśmy w rezultacie tych badań? Okazuje się, że obok Włoch i Niemiec Polska wiedzie prym, jeśli chodzi o liczbę obiektów wyróżnionych Znakem Dziedzictwa Europejskiego. Wśród nich znajdują się zarówno pojedyncze zabytki, jak i obiekty stanowiące element zespołów obiektów historycznych (czasami o charakterze transgranicznym). Oto lista polskich obiektów (w tym dokumentów) uhonorowanych ZDE:

- zespół obiektów upamiętniających Unię Lubelską, zawartą między Polską i Litwą w 1569 roku: Kościół pw. Św. Stanisława wraz z Klasztorem Dominikanów, Kościół św. Trójcy, pomnik Unii Lubelskiej (Lublin),



for. Adobe Stock

¹ Źródło: <https://www.gov.pl/web/kultura/znak-dziedzictwa-europejskiego>



fot. Adobe Stock

3 Maja Święto Konstytucji

- Konstytucja 3 Maja – dokument z 1791 roku, uchwalony przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów (Warszawa),
- historyczny zespół obiektów Stoczni Gdańskiej – Sala BHP, Brama nr 2, plac Solidarności z pomnikiem Poległych Stoczniovców 1970 roku oraz Europejskie Centrum Solidarności,



fot. Adobe Stock

- cmentarz wojenny nr 123 z okresu I wojny światowej – założony w roku 1918 na wzgórzu Pustki, w miejscu jednej z największych bitew I wojny światowej na froncie wschodnim pomiędzy armią austro-węgierską i niemiecką oraz armią rosyjską; cmentarz jest miejscem pochówku żołnierzy, którzy walczyli w tych trzech siłach zbrojnych i którzy pochodzili z dzisiejszych terenów Austrii, Węgier, Niemiec, Polski, Ukrainy, Rosji i Słowenii; odzwierciedla ideę ekumenizmu, zapewniając jednakowe traktowanie wszystkim poległym (Łużna, woj. małopolskie),
- Miejsce Pamięci Narodowej w Łambinowicach (woj. opolskie) – tereny poobozowe oraz cmentarze wojenne, upamiętniające ofiary wielu konfliktów zbrojnych (od wojny francusko-pruskiej, poprzez I wojnę światową aż po II wojnę światową),
- Osiedle WuWa we Wrocławiu – jedno z sześciu Osiedli Werkbundu, zaprojektowanych przez

stowarzyszenie Deutsches Werkbund i zbudowane w latach 1927-1932 na terenie Austrii, Czech, Niemiec i Polski;

- krajobraz klasztoru łekneńsko-wągrowieckiego (woj. wielkopolskie), stanowiący element kilkunastu ośrodków cysterskich w sześciu krajach: Austrii, Czechach, Francji, Niemczech, Słowenii oraz Polsce.

Warto podkreślić, że w ostatnich latach wzrosło znaczenie transnarodowych kompleksów zabytkowych, co odzwierciedla europejski charakter inicjatywy.

Polskie obiekty wyróżnione Znakem Dziedzictwa Europejskiego skutecznie rozwijają działania edukacyjne, promują wartości europejskie, dialog międzykulturowy i pamięć historyczną. Szczególny nacisk kładą na: edukację młodzieży i kształtowanie postaw obywatelskich, pamięć o pokojowym współistnieniu oraz pojednanie historyczne, a także działania na rzecz demokracji, praw człowieka i tolerancji.

Mimo dużego powodzenia programu zarówno w Polsce, jak i w innych krajach członkowskich UE, przed samą inicjatywą stoi kilka poważnych wyzwań. Polskie obiekty często realizują zadania z własnych środków finansowych, co ogranicza ich możliwości rozwoju. Problemem jest też:

- niska rozpoznawalność ZDE w Polsce i Europie,
- brak stabilnego finansowania dla działań w ramach ZDE,
- trudności w pełnym wykorzystaniu potencjału marketingowego ZDE,
- nierówności infrastrukturalne pomiędzy uhonorowanymi obiektami.

Ponadto badanie pokazało, że zarządzający obiektami głównie koncentrują się na projektach edukacyjnych dla młodzieży i działaniach o charakterze międzynarodowym, a w przypadku Polski potrzebujemy też np. większej intensyfikacji komunikacji i promocji, łatwiejszego dostępu do źródeł finansowania. Oczywiście kontynuacja współpracy transnarodowej nadal pozostaje istotna.

Polska należy do najaktywniejszych państw uczestniczących w inicjatywie Znak Dziedzictwa Europejskiego. Z raportu wynika, że możemy stać się regionalnym liderem w dzieleniu się dobrymi praktykami ZDE z krajami Europy Środkowo-Wschodniej.

ELENI KRYŃSKA

Kreatywna Europa: wsparcie dla sektora kultury

Kreatywna Europa to unijny program oferujący wsparcie finansowe dla europejskich sektorów kultury, kreatywnego i audiowizualnego. Program jest podzielony na trzy komponenty:

- MEDIA – dla sektora audiowizualnego,
- Kultura – dla sektorów kultury i kreatywnego,
- międzysektorowy – przekrojowo dla wszystkich sektorów objętych programem.

Program adresowany jest do organizacji i podmiotów zainteresowanych realizacją działań twórczych opartych na międzynarodowej współpracy, ponadnarodowym obiegu dzieł i twórców oraz poszerzaniu grona odbiorców. W ciągu ostatnich lat dzięki wsparciu z Kreatywnej Europy zostało zrealizowanych wiele ambitnych projektów oraz inicjatyw, które przyczyniły się do wzbogacenia europejskiego repertuaru w zakresie kultury i sektora audiowizualnego.

W Polsce program reprezentuje Creative Europe Desk Polska, który dodatkowo pomaga w nawiązywaniu współpracy z partnerami zagranicznymi, organizuje warsztaty i spotkania dla potencjalnych wnioskodawców.

Najbliższe nabory są zaplanowane w komponencie Kultura w trzech poniższych, stałych obszarach grantowych:

- Projekty współpracy europejskiej,
- Wsparcie obiegu literatury europejskiej,
- program mobilności *Culture Moves Europe*.

Mają one na celu wyłonienie projektów, które rozwijają współpracę ponadnarodową, wspierają zieloną transformację sektorów kultury i kreatywnego, umożliwiają transfer dobrych praktyk, a także przyczyniają się do profesjonalizacji oraz wzrostu konkurencyjności w takich branżach, jak: architektura, dziedzictwo kulturowe, moda i design, literatura, muzyka, sztuki sceniczne i sztuki wizualne.

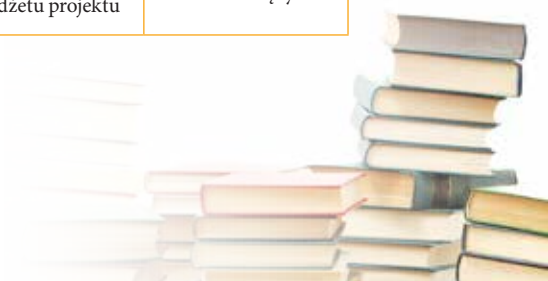
Projekty współpracy europejskiej

Ten obszar grantowy wspiera projekty oparte na międzynarodowej współpracy partnerskiej organizacji i instytucji sektorów kultury oraz kreatywnego, służące pracy twórczej i wprowadzaniu innowacji w działaniach kulturalnych. Przedsięwzięcia powinny przyczyniać się do:

- międzynarodowego obiegu dzieł, osób i ich twórczości,
- poszerzenia grona odbiorców i włączenia społecznego poprzez kulturę oraz sztukę,
- cyfryzacji i wdrażania technologii w kulturze,
- budowania potencjału europejskiego sektora kultury,
- rozwoju poszczególnych dziedzin sektora kultury.

Poniższa tabela pokazuje trzy kategorie, w obrębie których mogą aplikować wnioskodawcy w ramach obszaru Projekty współpracy europejskiej.

	Minimalna liczba organizacji realizujących projekt	Maksymalny grant z programu KE	Wsparcie programu KE	Maksymalny czas realizacji projektu
Projekty na małą skalę	3 organizacje z 3 różnych krajów programu KE	200 000 euro	80% całkowitego budżetu projektu	48 miesięcy
Projekty na średnią skalę	5 organizacji z 5 różnych krajów programu KE	1 000 000 euro	70% całkowitego budżetu projektu	48 miesięcy
Projekty na dużą skalę	10 organizacji z 10 różnych krajów programu KE	2 000 000 euro	60% całkowitego budżetu projektu	48 miesięcy



Najbliższy nabór wniosków w ramach obszaru grantowego Projekty współpracy europejskiej zostanie uruchomiony w **pierwszym kwartale 2026 roku**.

Wsparcie obiegu literatury europejskiej

Ten obszar grantowy wspiera projekty dotyczące przekładu wysokiej jakości literatury europejskiej, obejmujące działania związane z tłumaczeniem, wydawaniem, dystrybucją i promocją tytułów. Promuje inicjatywy, które:

- przyczyniają się do rozwoju europejskiego rynku wydawniczego,
- wspierają międzynarodowy obieg różnorodnych dzieł literackich,
- ułatwiają dotarcie do nowych czytelników,
- zwiększają wykorzystanie technologii cyfrowych w dystrybucji i promocji utworów.

Poniższa tabela pokazuje trzy kategorie, w obrębie których mogą aplikować wnioskodawcy w ramach obszaru Wsparcie obiegu literatury europejskiej.

	Liczba tytułów do tłumaczenia w ramach projektu	Maksymalny grant z programu KE	Wsparcie programu KE	Maksymalny czas realizacji projektu
Projekty na małą skalę	5 do 10 książek	100 000 euro	60% całkowitego budżetu projektu	36 miesięcy
Projekty na średnią skalę	11 do 20 książek	200 000 euro		
Projekty na dużą skalę	powyżej 21 książek	300 000 euro		

Aktualny nabór wniosków jest otwarty **do 29 stycznia 2026 roku**.

Culture Moves Europe

Ten obszar grantowy zapewnia wsparcie finansowe artystom i osobom zawodowo związanym z sektorem kultury, które chcą przeprowadzić projekt mobilności we współpracy z partnerem międzynarodowym. Program *Culture Moves Europe* jest realizowany w dwóch odsłonach:

- mobilności indywidualnej – nabór ciągły dla artystów i specjalistów sektora kultury

(indywidualnie lub w grupie od 2 do 5 osób), otwarty **od 1 października 2025 roku do 30 kwietnia 2026 roku** (termin składania wniosków to ostatni dzień każdego miesiąca z wyjątkiem grudnia); partnerem w projekcie może być inna osoba fizyczna, organizacja, instytucja lub przestrzeń artystyczna, która ma znaczący wpływ na realizację przedsięwzięcia; czas trwania mobilności obejmuje podróż i realizację projektu – dla jednej osoby powinien on wynosić od 7 do 60 dni, a w przypadku grup – od 7 do 21 dni; pokrywane są koszty transportu i zakwaterowania;

- rezydencji goszczących – nabór wniosków dla organizacji przyjmujących, zaplanowany w okresie **od 15 grudnia 2025 roku do 15 marca 2026 roku**; pokrywane będą koszty goszczenia rezydentów.

Poza bezpośrednim wsparciem w postaci grantów w ramach stałych obszarów komponentu Kultura dofinansowywane są również dodatkowe działania i inicjatywy na rzecz sektora kultury i kreatywnego, takie jak m.in. Europejska Stolica Kultury czy Znak Dziedzictwa Europejskiego,

a także prestiżowe europejskie nagrody dla sektora kultury, jak np. Nagroda Literacka Unii Europejskiej, Nagroda Europa Nostra w zakresie dziedzictwa kulturowego czy nagroda *Music Moves Europe Award*.

Informacje o programie Kreatywna Europa, aktualnych naborach oraz inicjatywach Creative Europe Desk Polska znajdują się na stronie <https://kreatywna-europa.eu/>.

KAMILA ROLA-REBANDEL
Creative Europe Desk Polska



KPO wspiera kulturę

924 grantów oraz 701 stypendiów dla kultury – to efekt drugiego naboru w „Programie wspierania działalności podmiotów sektora kultury i przemysłów kreatywnych na rzecz stymulowania ich rozwoju” w ramach Inwestycji A.2.5.1 w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO). Program ma na celu odbudowę sektora kultury po pandemii COVID-19 oraz jego rozwój. Łącznie przyznano ponad 102,6 mln zł na granty i 24,1 mln zł na stypendia – to znaczący zastrzyk finansowy dla kultury w całej Polsce.

Spośród niemal 5 tysięcy zgłoszeń wybrano 924 projekty grantowe do dofinansowania. Środki te zostały przeznaczone na przedsięwzięcia promujące osiągnięcia kulturalne – ze szczególnym naciskiem na cyfrową i zieloną transformację. Wsparciem objęto wszystkie regiony kraju. Najwięcej projektów zostanie zrealizowanych na Mazowszu (209), w Małopolsce (131) i na Śląsku (105). Ich tematyka jest bardzo szeroka. Dominują inicjatywy muzyczne, teatralne i plastyczne, ale nie brakuje też przedsięwzięć związanych z kulturą ludową, muzealnictwem czy tańcem. Program obejmuje więc pełne spektrum działań kulturalnych.

W artykule przedstawiamy wybrane przykłady dofinansowanych z KPO projektów grantowych, ukazujących różnorodność programu.

Piaseczno – poezja, muzyka, literatura i nowoczesne technologie

Biblioteka Publiczna w Piasecznie otrzymała granty na dwa innowacyjne przedsięwzięcia. Pierwsze z nich to „Słowo i dźwięk. Koncert z okazji jubileuszu Klubu Poszukiwaczy Słowa”,

czyli koncert poetycko-muzyczny z okazji 20-lecia lokalnej grupy literackiej, który odbył się 29 listopada br. Podczas tego wydarzenia była prezentowana i transmitowana on-line poezja mieszkańców wraz z ich premierowymi kompozycjami muzycznymi. Druga inicjatywa to „Biblioteka Wyobraźni”, czyli cykl warsztatów i wydarzeń łączących literaturę, sztuki wizualne oraz technologie cyfrowe (m.in. cyfrowy *storytelling*, a także eksperymenty ze sztuczną inteligencją). Oba projekty integrują lokalną społeczność i wzmacniają rolę biblioteki jako nowoczesnego centrum kultury.

Wałbrzych – filharmonia łączy tradycję z innowacją

Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu uzyskała blisko 600 tys. zł na cztery projekty rozwijające ofertę edukacyjną i artystyczną instytucji. Wśród nich są m.in. warsztaty „Dzieciaki przejmują Filharmonię”, podczas których młodzież przygotowuje własny spektakl muzyczny, łącząc klasyczną muzykę z nowymi technologiami (np. komponując utwory z pomocą sztucznej inteligencji). Przedsięwzięcie będzie realizowane do ferii 2026 roku. Z kolei koncert „Fundamenty Dźwięku: Muzyczne Odkrycia Wałbrzysza”, zaplanowany na 1 lutego 2026 roku o godz. 18:00, przypomni tradycyjne śląskie pieśni górnicze w unowocześnionej formie, wzbogaconej o wizualizacje generowane przez sztuczną inteligencję (*Artificial Intelligence – AI*) i pamiątkowe NFT (*Non-Fungible Tokens*, czyli unikalne cyfrowe tokeny oparte na technologii *blockchain*, które służą jako certyfikat autentyczności i własności unikalnego zasobu cyfrowego). W ramach inicjatywy „MOD’a na Brass – Dęty Most Pokoleń”, stanowiącej innowacyjną odsłonę festiwalu Brass Plus, zostanie stworzona międzypokoleniowa orkiestra dęta. Powstanie także platforma e-learningowa z cyfrowymi nutami i poradnikami wideo dla muzyków. Z kolei projekt „Wałbrzyskie kolędowanie – między tradycją a nowoczesnością” połączy tradycję śpiewania



fot. Adobe Stock

kolęd z nowoczesnością – chórzyści wykorzystają narzędzia AI do współtworzenia teledysku. Dodatkowo uczestnicy warsztatów nauczą się tworzyć ekologiczne ozdoby świąteczne. Koncert w ramach Wałbrzyskiego Kolędowania zaplanowany jest na 11 stycznia 2026 roku o godz. 18:00.



fot. Adobe Stock

Grunwald – wirtualne zwiedzanie historii

Muzeum Bitwy pod Grunwaldem otrzymało 100 tys. zł na aplikację „Wirtualny przewodnik”, która umożliwi zwiedzanie placówki zarówno na miejscu, jak i zdalnie. Dzięki technologii rozszerzonej rzeczywistości (*Augmented Reality* – AR) użytkownicy zobaczą na ekranach smartfonów trójwymiarowe rekonstrukcje eksponatów oraz scen bitewnych. Inicjatywa zwiększy dostępność muzeum i zainteresowanie bitwą pod Grunwaldem, szczególnie wśród młodzieży.

Piotrków Trybunalski – historia i sztuka z nowym wsparciem

KPO zasili również inicjatywy kulturalne w Piotrkowie Trybunalskim. Miejski Ośrodek Kultury przygotował antywojenny spektakl muzyczny „Listy nienapisane” (premiera miała miejsce 11 listopada br. na Rynku Trybunalskim).



fot. Adobe Stock

Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim udostępni nową wystawę stałą „Piotrków serce Legionów”, ukazującą rolę miasta w okresie I wojny światowej (z multimedialną ekspozycją oraz towarzyszącą stroną internetową), a także uruchomi nowoczesną platformę internetową „Wirtualne Muzeum” z trójwymiarowymi modelami eksponatów on-line. Z kolei Ośrodek Działań Artystycznych z pomocą dofinansowania wzmocnił potencjał merytoryczny i organizacyjny **Piotrkowskiego Biennale Sztuki** – ogólnopolskiego konkursu dla artystów sztuk wizualnych, poszerzając jego promocję i program. Laureatów tegorocznej edycji poznaliśmy 18 października br. podczas otwarcia wystawy pokonkursowej w galerii ośrodka, którą można zwiedzać do 21 grudnia br.

Śląsk – miliony na dziedzictwo i projekty cyfrowe

W województwie śląskim dofinansowano kilkadziesiąt przedsięwzięć na łączną kwotę ponad 4 mln zł. Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu otrzymało największą dotację – na cztery projekty za łącznie 622 tys. zł (m.in. podziemny spektakl w zabytkowej kopalni i digitalizacja historycznej sztolni do gier komputerowych). Stowarzyszenie SWAT z Katowic zrealizuje trzy inicjatywy (m.in. musical „Dopamina” i festiwal „Zmiksowani”), a Muzeum Śląskie w Katowicach przygotowuje nową wystawę, projekt modowy inspirowany folklorem oraz aplikację mobilną dla zwiedzających. Wsparcie trafiło też do Teatru Zagłębia w Sosnowcu i wielu innych instytucji – od muzeów i teatrów po domy kultury. Śląskie przedsięwzięcia obejmują zarówno ochronę lokalnego dziedzictwa, jak i nowatorskie działania (cyfrowe archiwa, aplikacje, festiwale), dając impuls do rozwoju kultury w regionie.

Drugi nabór w ramach KPO na rzecz kultury pokazał, jak duże jest zapotrzebowanie na wsparcie tego sektora. Dzięki Funduszom Europejskim setki projektów – od kameralnych inicjatyw po duże przedsięwzięcia – zyskały szansę na realizację. Dla instytucji oraz twórców to nie tylko finansowy impuls, ale także możliwość rozwoju i dotarcia do nowych odbiorców. Liczne przykłady dowodzą, że KPO wspiera zarówno pielęgnowanie tradycji, jak i śmiałe eksperymenty związane z nowoczesną technologią, czyniąc sektor kultury w Polsce bardziej dostępnym.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

FEnIKS: strategiczne projekty dla polskiej kultury

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) to program unijny, z którego w 2023 roku po raz pierwszy popłynęły znaczące środki na kulturę. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wytypował dziewięć strategicznych projektów o szczególnym znaczeniu dla polskiej kultury, które – za zgodą Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej – uzyskały dofinansowanie w trybie bezkonkurencyjnym w ramach Priorytetu VII „Kultura” programu FEnIKS.

Priorytet „Kultura” finansuje ponadregionalne przedsięwzięcia w dwóch obszarach – z jednej strony rozwój nowoczesnej infrastruktury kulturalnej sprzyjającej szerokiemu, również inkluzywnemu uczestnictwu w życiu kulturalnym, a z drugiej – ochronę oraz zwiększanie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego. Budżet obejmujący cały priorytet wynosi aż 600 mln euro (ok. 2,5 mld zł). Poniżej przedstawiamy dziewięć strategicznych projektów, które uzyskały wsparcie finansowe z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu FEnIKS w wysokości 341,07 mln zł.

Muzeum Getta Warszawskiego

Projekt „Renowacja i rozbudowa zabytkowych budynków dawnego Szpitala Dziecięcego Bersohn i Bauman przy ul. Siennej 60/Śliskiej 51 w Warszawie wraz z ich adaptacją na cele

wystawiennicze i edukacyjne oraz realizacja mediateki – części wystawy stałej Muzeum Getta Warszawskiego” to inicjatywa Muzeum Getta Warszawskiego. Szpital z lat 1876-1878 znalazł się podczas wojny w obrębie getta i należy do nielicznych ocalałych obiektów. W ramach tego przedsięwzięcia powstanie nowoczesna wystawa stała wraz z Mediateką – immersyjną przestrzenią multimedialną, wykorzystującą technologię wirtualnej oraz rozszerzonej rzeczywistości, tj. VR i AR, z interaktywną makietą getta, monitorami dotykowymi, tabletami oraz materiałami filmowymi. Ekspozycja będzie w pełni dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

PANOPTIKUM – centrum kompetencji dla muzeów

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów realizuje projekt „PANOPTIKUM – centrum kompetencji dla muzeów – wspomaganie



muzeów w procesie innowacji i na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego”. Dzięki temu powstaje w Lesznowoli pod Warszawą wielofunkcyjne centrum przechowywania oraz prezentacji zbiorów muzealnych, które będzie dawało możliwość oglądania muzeum „od kuchni”. Kompleks o powierzchni ponad 21 tys. m² pomieści magazyny na ok. 20 milionów muzealiów, pracownie konserwatorskie, fotograficzne i digitalizacyjne, zaplecze do pracy studialnej, część edukacyjno-konferencyjną oraz administrację. Obiekt będzie spełniał wysokie standardy środowiskowe. PANOPTIKUM ma służyć widzom i samym muzeom, które będą mogły skorzystać z jego zaplecza konserwatorsko-magazynowego i szkoleniowego.

Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku

Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku w województwie mazowieckim jest jedynym w kraju ośrodkiem w całości poświęconym sztuce rzeźby. Jest to unikatowa instytucja w skali regionu, Polski, a nawet Europy. Ośrodek działa na terenie malowniczego, ok. 13-hektarowego, zespołu podworskiego (m.in. pałac Józefa Brandta, dawna kaplica, oranżeria, oficyny, park). Centrum w Orońsku łączy w unikatowy sposób wiele ról. Jest jednocześnie ośrodkiem pracy twórczej (rezydencje dla rzeźbiarzy), depozytariuszem narodowej kolekcji rzeźby współczesnej, muzeum i galerią sztuki, placówką edukacji kulturalnej, a nawet pośrednikiem w dystrybucji środków publicznych, gdyż realizuje własny program „Rzeźba w przestrzeni publicznej dla Niepodległej”, wspierający powstawanie rzeźb w społecznościach lokalnych w całej Polsce.

Projekt „Rozbudowa i modernizacja budynku Muzeum Rzeźby Współczesnej wraz z zagospodarowaniem terenu w ramach rewitalizacji społecznej Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku” obejmuje rozbudowę i modernizację głównego gmachu Muzeum Rzeźby Współczesnej, który wzniesiono na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Koncepcja przewiduje dobudowanie od północy nowego, przeszklonego atrium wejściowego, a od południa – nowej sali ekspozycyjnej. Dodatkowo powstanie niewielki budynek pełniący funkcje administracyjno-biurowe, z archiwum i przestrzeniami edukacyjnymi. Zostanie uruchomiona sala aktywności społecznej, która będzie również pełniła funkcję sali konferencyjnej oraz Lokalnego Centrum Kompetencji.

Sale koncertowe szkół muzycznych – projekt partnerski

Ogólnopolski projekt Centrum Edukacji Artystycznej „Rozbudowa, przebudowa i remont sal koncertowych szkół artystycznych w Polsce” realizowany jest wraz z pięcioma szkołami muzycznymi I i II stopnia w Przeworsku, Koninie, Zielonej Górze, Krośnie i Gdańsku-Wrzeszczu. Przy każdej z placówek powstaną lub zostaną rozbudowane sale koncertowe z pełnym wyposażeniem (instrumenty, nagłośnienie, oświetlenie, systemy audiowizualne). Dzięki temu szkoły oprócz zajęć dydaktycznych zaoferują lokalnym społecznościom program koncertów, spektakli i spotkań, stając się łączącymi pokolenia centrami kultury. W ramach projektu zostanie też wypracowany model dla podobnych przedsięwzięć w innych szkołach artystycznych.

Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie

Działająca od 1949 roku Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych (WFDiF) w Warszawie to aktualnie największe studio filmowe w Polsce. Realizuje ona projekt zatytułowany „Modernizacja infrastruktury przygotowania, produkcji i postprodukcji filmowej poprzez stworzenie innowacyjnego kompleksu filmowego WFDiF, zlokalizowanego na terenie Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie przy ul. Chełmskiej 21. Etap I –

fot. Adobe Stock



Strefa Edukacji Filmowej – edukatorium z parkiem filmowym”. Na jej terenie powstanie innowacyjny kompleks edukacji filmowej. Strefa Edukacji Filmowej, jak nazwano projektowany obszar, obejmie nowy budynek Edukatorium oraz park filmowy, czyli wielofunkcyjną przestrzeń przeznaczoną na działalność kulturalną i edukacyjną związaną z filmem. Będzie to nowoczesna infrastruktura kultury o szczególnym znaczeniu dla polskiej kinematografii, odpowiadająca na potrzeby współczesnych odbiorców w różnym wieku i należących do różnych grup społecznych. Program edukacyjny będzie skierowany do bardzo szerokiej publiczności – dzieci, młodzieży, studentów, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, a także osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym uchodźców z Ukrainy). Flagową atrakcją nowego centrum będzie „plan filmowy” – pierwsza w Polsce autentyczna przestrzeń planu zdjęciowego, udostępniona zwiedzającym do celów edukacyjnych.

Muzeum Archeologii Podwodnej i Rybołówstwa Bałtyckiego w Łebie

W Łebie powstaje nowy oddział Narodowego Muzeum Morskiego. Budynek o formie kadłuba statku, nawiązujący do morza, wydm i żagli, wykorzysta rozwiązania przyjazne środowisku. W ramach projektu **„Budowa wystawy stałej w Muzeum Archeologii Podwodnej i Rybołówstwa Bałtyckiego w Łebie – oddziale Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku”** na ok. 3,5 tys. m² powstanie ekspozycja, która przeprowadzi odwiedzających przez ponad tysiąc

lat historii żeglugi i rybołówstwa na Bałtyku – od badań podwodnych (m.in. wraki z Zatoki Puckiej) po tradycje rybackie. Zwiedzający zobaczą artefakty dotyczące dawnych technik skutniczych, sprzętu i narzędzi rybaków oraz eksponaty związane z żeglugą średniowiecznych Słowian i Skandynawów. Największą atrakcją będzie prawdziwy kuter GDY-18, przecięty na pół, umożliwiający zajrzenie do wnętrza jednostki. Na ostatniej kondygnacji zaplanowano taras widokowy na port i marinę. Otwarcie wystawy jest przewidziane w 2027 roku.

Muzeum Taternictwa i Narciarstwa w Zakopanem

Dzięki projektowi **„Utworzenie Muzeum Taternictwa i Narciarstwa”** powstanie nowa filia Muzeum Tatrzańskiego, o którą zabiegano od ponad wieku. Wypełni ona lukę w ochronie i promocji dorobku polskiego taternictwa oraz narciarstwa, wzmacniając tożsamość Podhala, a także pamięć o historii sportu i turystyki górskiej. Muzeum powstanie w zabytkowej, drewnianej willi w stylu zakopiańskim, powstałej w latach 1896-1898, usytuowanej niedaleko Krupówek, a wykupionej w grudniu 2022 roku za ponad 5,3 mln zł ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i samorządu województwa małopolskiego. Po ukończeniu niezbędnych prac budowlano-konserwatorskich powstanie tam nowoczesna ekspozycja, skupiona wokół trzech głównych tematów: Tatr jako fenomenu przyrodniczo-kulturowego, historii narciarstwa oraz zdobywania przez Polaków najwyższych gór świata. Otwarcie placówki planowane jest po zakończeniu realizacji inwestycji w 2027 roku, czyli prawdopodobnie w 2028 roku.

Muzeum Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki

Postać bł. ks. Jerzego Popiełuszki (1947-1984) stała się symbolem sprzeciwu wobec reżimu komunistycznego, walki o prawdę, wolność i godność człowieka. Przekazywanie jego idei i wartości („Zło dobrem zwyciężaj”) jest powinnością także współcześnie – ze względu na uniwersalny wymiar tego przesłania, szacunek dla dzieła życia ks. Popiełuszki oraz obowiązek niesienia w świat pamięci o jego męczeńskiej śmierci. Nowa placówka, stanowiąca nowy oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, powstanie w Okopach (gmina Suchowola), w miejscu urodzenia i dzieciństwa kapelana „Solidarności”. Celem projektu **„Budowa**



fot. Adobe Stock

Muzeum Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki” jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie materiałów dotyczących życia, działalności i spuścizny księdza oraz prowadzenie badań i działań edukacyjnych o realiach życia w latach 70. i 80. XX w. Na wystawie przedstawione zostaną kolejne etapy życia kapłana oraz jego posługi, okoliczności męczeńskiej śmierci z rąk funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa oraz oddziaływanie idei „Zło dobrem zwyciężaj” na społeczeństwo i opozycję.

Muzeum Literackie w Nałęczowie

Muzeum Literackie w Nałęczowie (oddział Muzeum Narodowego w Lublinie) powstanie z połączenia dwóch istniejących placówek monograficznych, poświęconych wybitnym pisarzom związanym z Nałęczowem. Pierwsza z nich to Muzeum Stefana Żeromskiego, działające od 1928 roku w zabytkowej pracowni pisarza, zwanej „Chatą” – drewnianym domku z 1905 roku o bardzo ograniczonej powierzchni ekspozycyjnej. Druga natomiast to Muzeum Bolesława Prusa, istniejące od 1961 roku (jedyne muzeum w Polsce poświęcone autorowi „Lalki”), mieszczące się obecnie w zabytkowym budynku dawnej ochronki im. Adama Żeromskiego. Obie instytucje zlokalizowane są w różnych częściach Nałęczowa, co utrudnia prowadzenie spójnej działalności. Projekt **„Tworzenie nowych ekspozycji w Muzeum Literackim w Nałęczowie – oddziale Muzeum Narodowego w Lublinie w celu budowy kulturowego centrum aktywności społecznej”** zakłada budowę nowego gmachu,

który scali oba muzea w jedną nowoczesną placówkę. Nowe Muzeum Literackie będzie pełnić rolę centrum aktywności społecznej, współprowadzonego wraz z lokalną społecznością, a zarazem stanie się bazą dla działań społecznych całego Muzeum Narodowego w Lublinie, na co dotąd brakowało przestrzeni w głównej siedzibie i istniejących oddziałach. Placówka będzie rozwijać nowatorskie metody pracy z publicznością, w tym z grupami zagrożonymi wykluczeniem, a także z osobami z niepełnosprawnościami. Lokalizacja muzeum w Nałęczowie, jako ulubionym miejscem pracy i odpoczynku Bolesława Prusa (o czym świadczą jego częste pobyty tam w latach 1882-1910) oraz Stefana Żeromskiego, nada szczególną wartość projektowi, który połączy tradycję literacką z nowoczesnymi formami udostępniania kultury.

Znaczenie programu FEnIKS dla kultury

FEnIKS to silny impuls rozwojowy dla polskiej kultury. Projekty strategiczne poprawią dostęp do kultury wszystkich grup społecznych, przyczynią się do ochrony i promocji dziedzictwa narodowego, a jednocześnie zwiększą potencjał edukacyjny i turystyczny placówek kulturalnych.

Po rozdysponowaniu środków na dziewięć opisanych wyżej przedsięwzięć w drugim naborze w 2024 roku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przeznaczyło 866 mln zł na 31 kolejnych inwestycji w całej Polsce.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

fot. Adobe Stock



Nowe oblicze Muzeum Fryderyka Chopina

Fryderyk Chopin to nie tylko jeden z najbardziej rozpoznawalnych globalnie kompozytorów i muzyków. Można by rzec, że Chopin to „polska marka eksportowa”, która przyciąga oraz łączy ludzi poprzez muzykę. Niezależnie od szerokości geograficznej jego twórczość porywa i inspirowuje artystów na całym świecie. W związku z tym istotnym jest, aby miejsce poświęcone jego pamięci – Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie – odpowiadało współczesnym potrzebom odbiorców i wyzwaniom stojącym przed nowoczesnym muzealnictwem. Rozwiązanie stanowi projekt **„Perła Warszawy – podniesienie standardów ekspozycyjnych i dostępności Muzeum Fryderyka Chopina”**, który będzie realizowany w latach 2025-2027 przez Narodowy Instytut Fryderyka Chopina dzięki dofinansowaniu z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027. Łączna wartość inwestycji to 56,4 mln zł, przy czym unijne wsparcie wynosi 36,8 mln zł.

Przedsięwzięcie to inwestycja zarówno w przestrzeń, jak i w sposób opowiadania o jednym z największych kompozytorów świata. Prace będą

prowadzone w części ekspozycyjnej oraz na zapleczu technicznym. Poprawi się efektywność energetyczna obiektu, bezpieczeństwo zbiorów oraz dostępność dla zwiedzających i pracowników. Projekt ma na celu stworzenie muzeum, które nie tylko będzie chroniło dziedzictwo kulturowe, ale też zaangażuje i zainspiruje odwiedzających. Placówka w nowej odsłonie będzie miejscem spotkania z artystą i jego światem, a nie tylko obiektem do zwiedzenia.

Muzeum zyska nową przestrzeń wystaw czasowych, zmodernizowaną salę koncertową z systemem nagłośnienia i oświetlenia, odświeżoną ekspozycję stałą oraz nową instalację artystyczną *non omnis moriar*, poświęconą recepcji muzyki Chopina. W planach jest także udostępnienie tarasu wschodniego i stworzenie na tarasie zachodnim specjalnej „strefy ciszy” – miejsca refleksji i wytchnienia. Prace remontowe obejmą też likwidację barier architektonicznych oraz montaż zabezpieczeń przeciwsłonecznych i termicznych, które pozwolą chronić cenne eksponaty. Zainstalowane zostaną zabezpieczenia okien przed promieniowaniem UV i nadmiernym nagrzewaniem. Dzięki temu obiekt będzie nie tylko nowoczesny, ale też przyjazny dla wszystkich odwiedzających, niezależnie od wieku i sprawności fizycznej.

Muzeum stanie się miejscem doświadczenia muzyki i sztuki „na własnej skórze”. To także ważny krok w kierunku demokratyzacji dostępu do kultury. Rozszerzenie oferty edukacyjnej placówki pozwoli dotrzeć do nowych grup odbiorców. Planowany audioprzewodnik i ścieżki tematyczne umożliwią każdemu samodzielne odkrywanie muzeum, a organizacja oprowadzania po ogrodzie przypomni o bliskiej Chopinowi relacji z naturą.

Projekt ma wymiar ekonomiczny oraz wizerunkowy – to korzyść nie tylko dla kultury, ale i dla samej Warszawy. Inicjatywa stanowi również istotny element dyplomacji kulturalnej naszego kraju. Odświeżone wystawy, wykorzystanie nowych technologii i współpraca z zagranicznymi muzeami sprawią, że historia polskiego kompozytora stanie się jeszcze bardziej uniwersalna oraz dostępna. Wizerunek Warszawy





fot. Adobe Stock

jako miasta Chopina zostanie w ten sposób wzmocniony, a samo muzeum stanie się jednym z ważniejszych punktów kulturalnej mapy Europy Środkowej. Dla stolicy oznacza to nie tylko wzmocnienie jej potencjału turystycznego, ale także rozwój jej międzynarodowego wizerunku jako miejsca, gdzie tradycja spotyka się z nowoczesnością.

Fenomen Fryderyka Chopina od dawna wykracza poza Europę. Szczególne miejsce w sercach słuchaczy zajmuje on w krajach Azji, gdzie jego muzyka odczytywana jest nie tylko jako wyraz romantycznej wrażliwości, lecz także duchowej głębi i harmonii. W Japonii, Korei Południowej oraz Chinach Chopin jest jednym z najczęściej wykonywanych kompozytorów klasycznych. Jego utwory należą do kanonu edukacji muzycznej, a konkursy Chopinowskie cieszą się ogromnym prestiżem i medialnym zainteresowaniem.

Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie od lat jest wydarzeniem, które przyciąga tłumy fanów z Azji, a jego laureaci stają się ambasadorami polskiej kultury na całym świecie. Z kolei w Tokio, Seulu czy Szanghaju działają ośrodki oraz stowarzyszenia Chopinowskie, które pielęgnują pamięć o kompozytorze, organizują koncerty i prowadzą badania nad jego twórczością.

Projekt „Perła Warszawy – podniesienie standardów ekspozycyjnych i dostępności Muzeum Fryderyka Chopina” to przykład, jak dzięki wsparciu

z Funduszy Europejskich można łączyć troskę o dziedzictwo z nowoczesnością i otwartością. Odnowiona placówka stanie się nie tylko strażnikiem pamięci o wielkim kompozytorze, ale też miejscem, które zainspiruje do rozmowy o tym, jak kultura kształtuje naszą tożsamość – w Polsce, Europie i na świecie.

Badania nad biografią Fryderyka Chopina od dziesięcioleci pozostają jednym z kluczowych nurtów w polskiej i światowej muzykologii. To nie tylko próba rekonstrukcji życia wybitnego kompozytora, ale także poszukiwanie związków między jego twórczością a doświadczeniem osobistym i kontekstem epoki. W przypadku Chopina, którego życie toczyło się pomiędzy Polską a Francją, każda nowa interpretacja jego muzyki staje się także refleksją nad tożsamością artysty oraz jego czasów.

Muzeum Fryderyka Chopina od lat pełni w tym procesie rolę nie tylko depozytariusza pamiątek, ale także centrum badań naukowych i reinterpretacji biograficznej. Gromadzone tu źródła, listy, rękopisy, portrety oraz dokumenty pozwalają coraz pełniej odczytywać złożoną osobowość kompozytora. Współczesne badania – wsparte nowymi technologiami digitalizacji i udostępniania zbiorów – umożliwiają nie tylko lepsze rozumienie Chopina jako artysty, ale też pokazują, jak jego życie i muzyka współbrzmiały z europejskim dziedzictwem kulturowym.

ELENI KRYŃSKA

Żeromski odNowa

Konserwacja i digitalizacja zbiorów ekspozycyjnych, stworzenie koncepcji nowoczesnej wystawy narracyjnej, zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży, dla których inspiracją jest refleksja wybitnego pisarza nad relacją człowieka z naturą – to przykłady inicjatyw w Muzeum Stefana Żeromskiego, oddziale Muzeum Narodowego w Kielcach.

Celem unijnego projektu „Żeromski OdNowa. Modernizacja budynków willi dyrektora kieleckiego Gimnazjum Rządowego wraz ze zmianą sposobu użytkowania na potrzeby Muzeum Stefana Żeromskiego, oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach” jest renowacja i efektywne zagospodarowanie zabytkowych pomieszczeń muzealnych. „Chcemy, w połączeniu z istniejącą siedzibą Muzeum Stefana Żeromskiego, stworzyć nową, kompleksową wystawę stałą poświęconą życiu oraz twórczości jednego z najważniejszych polskich pisarzy przełomu XIX i XX wieku” – informuje Urszula Kinder, rzecznik prasowy Muzeum Narodowego w Kielcach. „Rozszerzenie placówki o nowe przestrzenie umożliwi stworzenie pierwszego w Polsce nowoczesnego muzeum w całości poświęconego biografii, twórczości oraz dziedzictwu ideowemu Stefana Żeromskiego” – dodaje. Inicjatywa ma na celu upamiętnienie pisarza w setną rocznicę jego śmierci, która przypada w bieżącym roku.

Działania projektowe na wielu płaszczyznach

Obecnie trwają postępowania przetargowe na wykonanie robót budowlanych oraz nadzór inwestorski, obejmujące kompleksowy remont i adaptację dawnego pałacyku dyrektora byłego Gimnazjum Rządowego, przyulicznej oficyny oraz najbliższego otoczenia budynków. Równolegle odbywa się konserwacja i digitalizacja zbiorów, które znajdą swoje miejsce na nowej wystawie. Poza tym opracowywana jest koncepcja nowoczesnej ekspozycji narracyjnej. Niezależnie od tych działań już teraz odwiedzający, zwłaszcza dzieci i młodzież, mogą uczestniczyć w zajęciach edukacyjnych, poświęconych ekologii, ochronie środowiska oraz zmianom klimatu. „Inspiracją dla tej unikalnej propozycji edukacyjnej była postawa pisarza, pięknie opisywanego w swoich dziełach otaczającą przyrodę” – mówi Sylwia Zacharz, współtwórczyni i jedna z koordynatorek działań projektowych.

Planowane i realizowane inicjatywy proekologiczne obejmują warsztaty, wystawy fotograficzne, konkursy oraz audycje radiowe. Interaktywna forma zajęć ma na celu upowszechnienie wiedzy z zakresu szeroko pojętej ochrony przyrody poprzez angażowanie różnych grup odbiorców – dzieci, młodzieży, rodzin i osób dorosłych (w tym seniorów).

Oprócz działań skierowanych do mieszkańców miasta oraz turystów projekt zakłada również podniesienie kompetencji kadry merytorycznej

fot. Adobe Stock



i administracyjnej Muzeum Narodowego w Kielcach. „Planowane są szkolenia z zakresu zarządzania kulturą, edukacji muzealnej, zagadnień związanych z szeroko pojętą dostępnością czy wykorzystania języka migowego” – wyjaśnia U. Kinder. „Dokształcanie obejmie również zagadnienia związane z cyfryzacją oraz pozyskiwaniem funduszy na przyszłą działalność muzeum”. Dzięki unijnemu dofinansowaniu pracownicy Muzeum Narodowego w Kielcach będą mogli skorzystać ze studiów podyplomowych.

Muzeum przyszłości

W efekcie projektu powstanie nowoczesna instytucja kultury o ogólnopolskim zasięgu. „Będzie ona w sobie łączyć funkcje muzealne, edukacyjne, naukowe oraz społeczne” – mówi U. Kinder. „Chcemy, by muzeum stało się przestrzenią refleksji nad wartościami, które kształtowały polską kulturę i tożsamość – wolnością, odpowiedzialnością, empatią oraz troską o wspólne dobro”.



Po modernizacji w kompleksie muzealnym znajdzie się miejsce na nową wystawę stałą, zatytułowaną „Idee i pasje. Żeromski OdNowa”, a także na przestrzeń przeznaczoną na ekspozycje czasowe. W odnowionej, przyulicznej oficynie powstanie kawiarenka literacka, gdzie będą prowadzone spotkania, dyskusje oraz działania animacyjne. Dzięki zakupieniu odpowiedniego sprzętu nowoczesne zaplecze edukacyjne i multimedialne placówki umożliwi organizowanie warsztatów, lekcji i przedsięwzięć adresowanych do różnych grup odbiorców, w tym także osób z niepełnosprawnościami.

Autorzy projektu mają w planach stałą współpracę z kierownictwem jednej ze znanych placówek muzealnych we Francji w celu skorzystania z dobrych praktyk. Dzięki temu stworzą unikalne miejsce pamięci i jednocześnie atrakcyjną przestrzeń dla odwiedzających, która stanowić będzie ponadczasową inspirację dla turystów, mieszkańców, a także pracowników polskiego muzeum.

Muzeum Dom Victora Hugo to wyjątkowe miejsce na mapie Paryża. Współpraca Muzeum Stefana Żeromskiego z tą instytucją obejmie m.in. prowadzenie wspólnych działań edukacyjnych i kulturalnych, organizację wystaw i wizyt studyjnych oraz konsultacje online. To niewątpliwie wniesie do projektu nową jakość.

Unijne dofinansowanie

Projekt „Żeromski OdNowa. Modernizacja budynków willi dyrektora kieleckiego Gimnazjum Rządowego wraz ze zmianą sposobu użytkowania na potrzeby Muzeum Stefana Żeromskiego, oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach” jest realizowany w ramach programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027 (priorytet FENX. 07 Kultura, działanie FENX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej). Całkowita wartość przedsięwzięcia wynosi ponad 57 mln zł, z czego wkład z Funduszy Europejskich to ponad 36 mln zł.

Inicjatywa jest realizowana od 22 maja bieżącego roku, a zakończenie przedsięwzięcia jest planowane na 31 grudnia 2028 roku.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK



fot. Adobe Stock

Zamek Królewski w Sandomierzu – wirtualnie i prawdziwie

Projekt „Zamek otwarty – kompleksowa modernizacja zespołu budynków wystawienniczych i magazynowych Muzeum Zamkowego w Sandomierzu” obejmuje szerokie spektrum przedsięwzięć. Wśród nich jest zakup sprzętu i wyposażenia do utworzenia sześciu wystaw stałych. Zaplanowane jest również sfinansowanie aparatury i oprogramowania, które umożliwi pełną transformację cyfrową posiadanych zbiorów m.in. w celu prowadzenia działań edukacyjno-kulturalnych online.

Muzeum Zamkowe w Sandomierzu mieści się w dawnym Zamku Królewskim. Obiekt ten jest wpisany do rejestru zabytków. Instytucja posiada w swojej kolekcji ponad 100 tys. sztuk muzealiów. Liczba historycznych, unikalnych zbiorów stale się powiększa, ale przestrzeń ekspozycyjna dotąd nie ulegała zmianie. Jednocześnie rosną oczekiwania odwiedzających muzeum, w tym również osób z niepełnosprawnościami. Projekt „Zamek otwarty – kompleksowa modernizacja zespołu budynków wystawienniczych i magazynowych Muzeum Zamkowego w Sandomierzu” stanowi odpowiedź na potrzeby turystów, mieszkańców, a także pracowników tej instytucji. „Realizacja tak unikalnego dla naszego miasta i regionu przedsięwzięcia pozwoli na optymalny rozwój muzeum na wielu płaszczyznach – architektonicznej, wystawienniczej, magazynowej oraz cyfrowej” – informuje Kinga Kędziora, kierownik projektu. „Działania mają na celu maksymalne dostosowanie do oczekiwań wszystkich grup odwiedzających, także osób z niepełnosprawnościami” – dodaje.

Remont i adaptacja równoległe z digitalizacją i działaniami edukacyjnymi

Rozpoczęły się już procedury przetargowe na prace budowlane i konserwatorskie oraz związane z nimi nadzory. Trwa także postępowanie związane z wyłonieniem wykonawcy kompleksowej digitalizacji zbiorów. Równoległe prowadzona jest inicjatywa edukacyjna, mająca na celu poszerzenie kompetencji zespołu muzeum. Kadra merytoryczna i administracyjna może korzystać ze specjalistycznych szkoleń oraz kursów. Z ciekawych propozycji edukacyjnych mogą bezpłatnie skorzystać również mieszkańcy miasta i turyści. „Proponujemy udział w zajęciach online, zatytułowanych «Zamek wirtualnie. Spotkania prawdziwe», podczas których nasi pracownicy merytoryczni dzielą się ze słuchaczami swoim doświadczeniem i pasją” – tłumaczy K. Kędziora. „Wśród tematów prelekcji są m.in. zagadnienia związane z etnografią, archeologią, literaturą, sztuką i historią, a także kulisy codziennej pracy muzealnej czy muzeoterapia” – dodaje.

Międzynarodowe partnerstwo

Jednym z istotnych elementów projektu jest kooperacja z partnerem międzynarodowym, czyli Muzeum Wschodniosłowackim w Koszycach. Współpraca obejmuje wspólne organizowanie warsztatów, konsultacje online, jak również dzielenie się dobrymi praktykami i doświadczeniami w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Spodziewane efekty projektu

W efekcie realizacji projektu zostaną przebudowane i zmodernizowane budynki należące do muzeum, dzięki czemu będą w nich panowały bardzo dobre warunki ekspozycyjne. Infrastruktura obiektu zostanie dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W ramach transformacji cyfrowej zbiorów muzeum udostępnionych zostanie 1085 zdigitalizowanych zabytków. Aż 805 przedmiotów będzie poddanych pracom konserwacyjnym, a następnie zostaną one udostępnione na wystawach stałych i czasowych. Planowane jest też stworzenie studia do nagrywania podcastów i lekcji muzealnych online. W 53 specjalistycznych szkoleniach weźmie udział 42 pracowników muzeum, dzięki czemu poszerzą oni swoje kompetencje.

Grupy docelowe

Poza kadrą muzeum oraz osobami ze szczególnymi potrzebami odbiorcami działań projektowych będą turyści i mieszkańcy, niezależnie od ich wieku. „Nasza oferta edukacyjno-kulturalna skierowana będzie zarówno do dzieci

i młodzieży, jak i studentów, osób dorosłych oraz seniorów” – zapewnia K. Kędziora. „Planujemy też zaadresować naszą ofertę do nowych grup odbiorców, takich jak: nauczyciele i pedagodzy, mieszkańcy małych miast i terenów wiejskich oraz rodziny z bardzo małymi i małymi dziećmi”. Mieszkańcy konkretnych gmin województwa świętokrzyskiego będą mogli uczestniczyć w wydarzeniach i wystawach objazdowych oraz warsztatach, organizowanych przez muzeum w wybranych lokalizacjach. Z kolei najmłodsi pod opieką rodziców wezmą udział w warsztatach sensorycznych. W gronie adresatów działań edukacyjnych będą również dzieci i dorośli zagrożeni wykluczeniem społecznym lub kulturowym, w tym osoby z niepełnosprawnościami lub w trudnej sytuacji społecznej. Specjalnie dla nich zostaną opracowane programy integracyjne, warsztaty i wydarzenia, które pozwolą na dostęp do kultury bez dotychczasowych utrudnień.

Projekt w liczbach

Projekt otrzymał wsparcie finansowe z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 w ramach Działania FENX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej w Priorytecie FENX.07 Kultura. Realizacja przedsięwzięcia jest możliwa dzięki zapewnieniu wkładu własnego przez Województwo Świętokrzyskie oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wartość inicjatywy wynosi prawie 78,9 mln zł, z czego unijne dofinansowanie to ok. 49,2 mln zł. Realizacja projektu zaczęła się 1 lipca 2025 roku i potrwa do 31 grudnia 2029 roku.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

fot. Adobe Stock





fot. Adobe Stock

Archeologiczne skarby zyskują drugie życie

Prawdziwe mumie egipskie, największe zbiory kultury peruwiańskiej w naszym kraju, eksponaty z RPA i Ameryki Północnej – to tylko kilka przykładów imponujących, unikatowych zbiorów z różnych cywilizacji oraz kontynentów, którymi szczyli się Muzeum Archeologiczne w Krakowie – jedna z najstarszych tego typu instytucji na świecie, istniejąca nieprzerwanie od 1850 roku. Wyjątkowe eksponaty z bogatej światowej kultury i historii, w tym najnowsze odkrycia archeologiczne, otrzymają nową formę prezentacji – będzie to galeria wykorzystująca m.in. najnowsze zdobycze technologii.

Projekt „Dawny klasztor – było więzienie – nowoczesne muzeum. Adaptacja zabytkowej siedziby Muzeum Archeologicznego w Krakowie do współczesnych standardów na 175 rocznicę powstania instytucji”, który otrzymał dofinansowanie z Funduszy Europejskich, obejmuje rozwój nowoczesnej oferty wystawienniczej i przestrzeni edukacyjno-kulturalnej. Przedsięwzięcie przewiduje kompleksową modernizację obiektów muzealnych, w tym przebudowę i rozbudowę budynku głównego. Planowana jest też odbudowa historycznego ogrodu klasztornego oraz wirydarza, które zostaną zaadaptowane do celów edukacyjnych oraz przystosowane do organizacji wydarzeń kulturalnych.

Nowe oblicze wielowiekowych zabytków światowej cywilizacji

Wspaniałe zbiory Muzeum Archeologicznego wymagają znakomitej oprawy. Przede wszystkim jednak konieczne jest dostosowanie obiektu do współczesnych standardów architektonicznych bez uszczerbku dla historii zabytkowych

obiektów muzealnych. „Przed nami najtrudniejsza i najbardziej czasochłonna część prac przygotowawczych – ogłoszenie przetargów na wykonanie konkretnych zadań z zachowaniem rygorystycznych wymogów konserwatorskich” – informuje dr hab. Jacek Górski, dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie. „Równolegle zajmujemy się konserwacją kilku tysięcy zabytków i muzealiów, które zostaną udostępnione na wystawach stałych i czasowych” – dodaje. Digitalizacja eksponatów już trwa. Będą one widoczne on-line w ramach istniejącej już platformy o nazwie „Archeologiczny Atlas Małopolski” oraz podczas zdalnych zajęć edukacyjno-kulturalnych.

W ramach projektu przewidziano zakup wyposażenia do sal edukacyjnych. Istniejące pracownie konserwacji oraz digitalizacji otrzymają innowacyjny sprzęt. Obecnie powstaje również pracownia działań on-line, która zostanie zaopatrzona w niezbędne urządzenia do realizacji zdalnych imprez o charakterze edukacyjnym i kulturalnym. „Realizacja projektu umożliwi pełną digitalizację naszego muzeum, dlatego tak istotny

jest zakup oprogramowania i nowoczesnych systemów teleinformatycznych” – mówi dyrektor J. Górski.

Działania wspierające aktywność inwestycyjną

Projekt przewiduje podniesienie kompetencji kadr muzeum poprzez przeprowadzenie 53 szkoleń dla 68 pracowników merytorycznych i administracyjnych. Udział w szkoleniach ma zapewnić rozwój zawodowy oraz wzrost kompetencji zatrudnionych.

Zaplanowano także działania edukacyjne, których celem jest podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa. Inicjatywa zatytułowana „Pszczoły w historii i ekologii” przewiduje m.in. spotkania warsztatowe dla różnych grup odbiorców, w tym dzieci, młodzieży i seniorów.

Przedsięwzięcie obejmuje również współpracę Muzeum Archeologicznego w Krakowie z Europejskim Centrum Archeologicznym w Glux-en-Glenne (Francja). Pracownicy obu instytucji będą dzielić się dobrymi praktykami. Planowane są konsultacje i doradztwo.

Grupy docelowe

Celem projektu jest zwiększenie zainteresowania działalnością muzeum konkretnych grup społecznych – m.in. rodzin z dziećmi oraz seniorów, również ze specyficznymi potrzebami wynikającymi z dysfunkcji wzroku, słuchu lub ruchu. „Nasza oferta będzie też skierowana do studentów oraz osób pracujących” –

tłumaczy dyrektor J. Górski. „Zależy nam na pozyskaniu nowych grup odbiorców, w tym nauczycieli i specjalistów – badaczy, literatów oraz pracowników instytucji kultury” – dodaje. Dla wspomnianych grup zawodowych przewidziano prelekcje oraz spotkania tematyczne. Szczególne miejsce wśród grup odbiorców działań projektowych zajmują miłośnicy sztuki – zarówno profesjonalści, jak i amatorzy. Z myślą o nich zostaną zorganizowane wydarzenia o charakterze artystycznym, takie jak warsztaty, koncerty oraz spotkania z osobowościami z dziedziny kultury i sztuki. Dyrekcja muzeum podkreśla, że wszyscy odwiedzający placówkę znajdą dla siebie ciekawe propozycje. „Pamiętamy o przedstawicielach mniejszości narodowych, dlatego oferta skierowana do tej grupy ma na celu promowanie polskiej kultury i historii” – podkreśla dyrektor J. Górski i dodaje: „Oczywiście turyści, zarówno krajowi, jak i zagraniczni, mogą oczekiwać nie tylko nowych wystaw, ale także innowacyjnych form prezentacji naszych bogatych zbiorów”.

Projekt w liczbach

Przedsięwzięcie jest realizowane od maja 2025 roku i potrwa do końca 2027 roku. Całkowity jego budżet to prawie 70 mln zł, przy czym ok. 40,3 mln zł pochodzi z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027. Wkład własny do projektu zapewniło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

fot. Adobe Stock



Kultura ludowa zachowana dla pokoleń

Opracowanie i publikacja on-line części dwóch archiwów etnograficznych to główny cel projektu dokumentującego kulturę ludową Lubelszczyzny na przełomie wieku XX i XXI. Ważną częścią przedsięwzięcia jest uwolnienie zasobów archiwum historii mówionej Bramy Grodzkiej. Zbiory fotografii, poczynając od 20-lecia międzywojennego, oraz wspomnień mieszkańców regionu, gromadzone od lat 70. XX wieku, zostały zdigitalizowane i częściowo udostępnione na stronie Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie realizującego projekt finansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności.

Lubelska instytucja była pierwszą placówką edukacyjną w Polsce, która stworzyła i uruchomiła portal poświęcony historii mówionej. Były to lata 90. ubiegłego wieku. Z czasem inicjatywa ta stała się podstawą kolejnych projektów, realizowanych m.in. dzięki wsparciu finansowemu z Funduszy Europejskich.

„Nie wystarczy gromadzić zbiory – trzeba jeszcze potrafić coś konkretnego z nimi zrobić” – tłumaczy Tomasz Pietrasiewicz, pomysłodawca programu Historia Mówiona oraz licznych projektów historyczno-edukacyjnych, założyciel i dyrektor Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”. „Od samego początku, tworząc program Historia Mówiona, chcieliśmy uwalniać te zasoby i dać im «drugie życie»” – dodaje. Z tego względu projekt „Dwa archiwa – dwa wieki. 50 lat kultury ludowej na Lubelszczyźnie we wspomnieniach i fotografii” doskonale wpisał się w ideę, która zrodziła się w ostatniej dekadzie XX wieku. W toku realizacji tej inicjatywy zostały opisane i zdigitalizowane bezcenne materiały źródłowe. „To nagrania wypowiedzi mieszkańców Lubelszczyzny urodzonych nawet w XIX wieku. Archiwum prowadziła od lat 70. XX wieku do roku

2000 prof. Halina Pelc z Zakładu Historii, Języka Polskiego i Dialektologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie” – mówi Piotr Lasota, koordynator projektu.

Oprócz części archiwum prof. Haliny Pelc opracowaniu i publikacji poddano relacje dotyczące kultury ludowej znajdujące się w zbiorach Archiwum Historii Mówionej Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”. Tematy związane z dziedzictwem kulturowym wsi były od zawsze obecne w relacjach świadków historii, rejestrowanych od 1998 roku na potrzeby archiwum ośrodka. Działania ukierunkowane na nagrywanie treści związanych z materialną i niematerialną kulturą ludową rozpoczęły się jednak w 2011 roku i trwają do dnia dzisiejszego.

Zbiory ośrodka, opracowane i udostępnione w ramach projektu, dotyczą m.in. ponad stu sylwetek świadków historii. Ułożenie alfabetyczne oraz podzielenie zbiorów według dekad jest pomocne w poruszaniu się po tym olbrzymim zasobie unikatowych materiałów.

Cyfryzacja ratunkiem od fizycznej degradacji zbiorów

Nagrania, realizowane przez lubelską profesora, były prowadzone m.in. przy żniwach, przy zbiorze siana i przy wypasie krów. Do rejestracji głosów rozmówców służył początkowo magnetofon szpulowy, a następnie kasetowy. To, co było i jest istotne dla projektu to fakt, że nagrania realizowane były w naturalnych warunkach pracy i życia mieszkańców. „Stan taśm z roku na rok był coraz gorszy, dlatego projekt stanowił ostatnią szansę na ocalenie ich od fizycznej degradacji” – informuje P. Lasota. Nie ma już wielu gospodarstw, nie ma mieszkańców, ale ich wspomnienia



fot. Adobe Stock



żyją. Również relacje znajdujące się w zbiorach Archiwum Historii Mówionej mają już obecnie wartość historyczną. „Nasze relacje nagrywane były z wykorzystaniem dyktafonów cyfrowych oraz kamer, dlatego łatwiej było je opracować i udostępnić internautom” – mówi P. Lasota.

W ramach projektu opracowano także i udostępniono w wersji cyfrowej fotografie zgromadzone podczas nagrań. „Stanowią one dokumentację kultury tradycyjnej” – mówi P. Lasota. Aby usprawnić poruszanie się użytkowników po tych zasobach, zbiór fotografii podzielony został na przenikające się kategorie tematyczne. „To pozwala na odkrywanie unikalnych, cyfrowych «pocztówek» z życia codziennego mieszkańców wsi polskiej od 20-lecia międzywojennego, przez II wojnę światową, po schyłkowy okres PRL-u” – dodaje P. Lasota. W galerii są zdjęcia dokumentujące pracę na roli, zwierzęta gospodarskie, święta religijne i rodzinne, krajobrazy oraz architekturę, a wreszcie – samych mieszkańców, aktywnie spędzających wolny czas.

Istotna wartość dodana projektu

Wymiernym, długofalowym rezultatem projektu będzie opracowywane właśnie i udostępnione on-line już w całości archiwum prof. Haliny Pelc. Dzieje się to w ramach dwuletniego przedsięwzięcia o nazwie „**Gwarowe archiwum przełomu wieków**”, dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Przygotowywane jest opracowanie naukowe materiału

o wymiarze praktycznym. „Jest ono ważne nie tylko dla Lubelszczyzny, ale także dla polskiego dziedzictwa kulturowego. Będzie stanowiło niematerialną spuściznę kultury tradycyjnej” – tłumaczy P. Lasota. Publikacja jest opracowywana z wykorzystaniem wiedzy naukowej i metodologii historii mówionej stworzonej w Bramie Grodzkiej.

„Chcemy kontynuować nasze dzieło ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego. Doceniamy przy tym ogromne znaczenie Funduszy Europejskich oraz zaangażowanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kontekście wsparcia dla naszych kolejnych działań oraz inicjatyw związanych z ocaleniem historii oraz kultury regionu lubelskiego” – zapewnia P. Lasota.

Projekt w liczbach

Projekt „Dwa archiwa – dwa wieki. 50 lat kultury ludowej na Lubelszczyźnie we wspomnieniach i fotografii” realizowany był od początku sierpnia do końca grudnia 2024 roku przez pracowników Działu Historii Mówionej Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”. Inicjatywa otrzymała wsparcie finansowe w wysokości 45 tys. zł z Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności w ramach Komponentu „Odporność i konkurencyjność gospodarki”, Inwestycja A2.5.1 „Program wspierania działalności podmiotów sektora kultury i przemysłów kreatywnych na rzecz stymulowania ich rozwoju”.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK



fot. Dariusz Przybyłko

Kultura łączy pokolenia

Kultura to nie tylko tradycja, lecz również – wspólnota, emocje i codzienna praca setek mieszkańców powiatu mińskiego. Dzięki konsekwentnej realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2007-2013, 2014-2021 oraz 2023-2027 Lokalna Grupa Działania Ziemi Mińskiej od lat wzmacnia życie kulturalne wsi, zachęca mieszkańców do aktywności i dba o lokalną tożsamość. Dziś możemy śmiało powiedzieć, że to właśnie kultura stała się jednym z najmocniejszych fundamentów rozwoju społecznego w regionie.

Unia Europejska od długiego już czasu przeznacza wsparcie finansowe na rzecz polskiego rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, dzięki czemu możliwa była realizacja inicjatyw przewidzianych w Lokalnych Strategiach Rozwoju na lata 2007-2013 oraz 2014-2021. Aktualnie są wdrażane kolejne projekty, zgodne z Lokalnymi Strategiami Rozwoju na lata 2023-2027. Doskonałym przykładem tego, jak ważna jest to pomoc, są inicjatywy podjęte przez Lokalną Grupę Działania (LGD) Ziemi Mińskiej.

Dziedzictwo w centrum strategii

W Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Ziemi Mińskiej na lata 2014-2021 szczególny nacisk położono na projekty związane z dziedzictwem kulturowym oraz lokalną aktywnością. To właśnie w tym okresie podjęto dziesiątki inicjatyw, które zmieniły mapę kulturalną powiatu mińskiego. Dwadzieścia podmiotów działających w sferze kultury i rekreacji otrzymało wsparcie, dzięki któremu zrealizowało ponad 25 projektów. Zakres

tematyczny przedsięwzięć był bardzo szeroki i objął m.in. modernizację świetlic, budowę sauny, doposażenie domów kultury, stworzenie przestrzeni dla lokalnych twórców, liczne warsztaty, spotkania i rekonstrukcje obrzędów. Wszystko to sprawiło, że tradycja zaczęła być realnie obecna w życiu mieszkańców. Łączna kwota udzielonego wsparcia wyniosła ok. 3 mln zł.

LGD Ziemi Mińskiej w ramach własnych działań również angażuje się w kultywowanie tradycji, wspieranie kultury oraz regionalnych twórców, a także wymianę doświadczeń z partnerami z Polski i zagranicy, podejmując projekty współpracy na rzecz rozwoju kultury na terenie powiatu mińskiego. W okresie programowania 2014-2021 LGD zrealizowała 6 takich przedsięwzięć – w tym 3 krajowe i 3 międzynarodowe. Miały one na celu promocję polskiej kultury i regionalnych tradycji z powiatu mińskiego, garwolińskiego, otwockiego, wołomińskiego oraz pułtuskiego za granicą – w Asturii i Andaluzyi w Hiszpanii oraz w Rzymie i na Sycylii we Włoszech. Odbyły się wizyty studyjne

i spotkania z partnerami oraz organizacjami z nimi współpracującymi. LGD przeznaczyła na to ok. 1,5 mln zł. Dzięki współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej zrealizowano wiele warsztatów, szkoleń oraz wydarzeń. Wydane zostały publikacje promujące wspólne dziedzictwo kulturowe partnerów.

Ważnym elementem strategii na lata 2014-2021 była integracja międzypokoleniowa, umożliwiająca naturalne przekazywanie wartości i zwyczajów przez starszych mieszkańców młodszemu. Dzięki temu zrodziły się inicjatywy, w ramach których dzieci uczyły się dawnych rzemiosł, młodzież poznawała lokalną historię, a seniorzy mogli dzielić się swoim doświadczeniem.

Nowoczesność w służbie tradycji

Nowa Lokalna Strategia Rozwoju LGD Ziemi Mińskiej na lata 2023-2027 zakłada kontynuację działań z poprzedniego okresu programowania, ale jeszcze mocniej stawia na łączenie tradycji z nowoczesnością. Wspierane są inicjatywy artystyczne, warsztaty, wydarzenia integrujące mieszkańców oraz projekty promujące kulturę regionu w nowoczesny, atrakcyjny sposób.

Ważny aspekt stanowią również partnerstwa obejmujące współpracę między instytucjami, szkołami, organizacjami pozarządowymi oraz lokalnymi liderami. To dzięki nim powstają coraz większe, bardziej różnorodne i profesjonalne przedsięwzięcia, które wzbogacają lokalną ofertę kulturalną. Nadal będą podejmowane inicjatywy angażujące zagranicznych partnerów, mające na celu promocję lokalnych twórców, kulinariów, a także kultury oraz walorów przyrodniczych regionu. W planach jest współpraca z Lokalnymi Grupami Działania z Wysp Kanaryjskich w ramach promocji rodzimych tradycji pszczelarskich.

Wydarzenia tworzące wspólnotę

„Korowód kolędowy” – tradycja, która rozświecła zimę

Nie sposób mówić o kulturze LGD Ziemi Mińskiej bez wspomnienia o corocznym „Korowodzie kolędowym”, organizowanym od 2011 roku. Inicjatywa ta na dobre wpisała się w kalendarz wydarzeń regionu. Kolędnicy, muzyka, tradycyjne stroje, radosne świętowanie – to jedno z tych przedsięwzięć, które nie tylko służy



fot. LGD Ziemi Mińskiej



fol. LGD Ziemi Mińskiej



fol. LGD Ziemi Mińskiej

kultywacji lokalnych tradycji, lecz także buduje więzi pomiędzy mieszkańcami.

Konkurs kulinarny – potrawy, które opowiadają historię

Drugim filarem lokalnych tradycji Ziemi Mińskiej jest konkurs kulinarny, organizowany od 2012 roku. Podczas tego wydarzenia mieszkańcy odkrywają na nowo dawne smaki, lokalne produkty i zapomniane receptury. Rywalizujące ze sobą koła gospodyń wiejskich oraz pasjonaci

gotowania pokazują, jak bogata i wyjątkowa jest kuchnia powiatu mińskiego. To święto nie tylko regionalnych przysmaków, ale przede wszystkim ludzi, którzy potrafią zamienić tradycję w prawdziwe kulinarne historie.

Nowe możliwości – dziedzictwo kulturowe

W 2026 roku LGD Ziemi Mińskiej planuje ogłoszenie naboru wniosków na małe projekty

ukierunkowane na zachowanie dziedzictwa kulturowego. Planowana maksymalna kwota grantu wyniesie 25 tys. zł. Będzie to szansa zarówno dla instytucji kultury, organizacji społecznych, jak i grup nieformalnych. Budżet konkursu to 500 tys. zł. Finansowanie będą mogły uzyskać inicjatywy ważne dla lokalnego rozwoju, służące wsparciu małych organizacji, takie jak np.:

- warsztaty i wydarzenia kulturalne,
- działania edukacyjne dotyczące historii regionu,
- projekty dokumentujące i odtwarzające tradycje,
- modernizacja przestrzeni służących kulturze.

To odpowiedź na rosnącą potrzebę pielęgnowania lokalnej tożsamości oraz coraz większe zainteresowanie mieszkańców tradycją i historią regionu.

LGD na rzecz kultury obszarów wiejskich

LGD Ziemi Mińskiej od 2008 roku działa na rzecz kultury obszarów wiejskich. Dzięki realizowanym przedsięwzięciom powstają miejsca spotkań, a także uzyskują wsparcie aktywiści, koła gospodyń wiejskich, twórcy oraz animatorzy kultury. Stowarzyszenie współpracuje z samorządami, szkołami i organizacjami, doceniając efekt synergii.

Kultura spaja społeczność. Nadaje rytm codzienności, wzmacnia poczucie przynależności, rozwija kreatywność. To dzięki niej polskie wsie są nie tylko miejscem do życia, ale przestrzenią, w której ludzie chcą się spotykać, działać oraz kreować wspólną przyszłość.

Kultura buduje przyszłość

Dzięki konsekwentnej realizacji kolejnych Lokalnych Strategii Rozwoju przez LGD Ziemi Mińskiej oraz przy zaangażowaniu setek mieszkańców powiat miński stał się jednym z najaktywniejszych kulturowo obszarów w regionie. W aktualnym okresie programowania na lata 2023-2027 stowarzyszenie nadal będzie wspierać inicjatywy mające na celu pielęgnowanie tradycji, a jednocześnie inspirujące do podejmowania nowych przedsięwzięć. Hasłem przewodnim tych działań jest tradycja, współpraca i rozwój kultury łączącej ludzi ponad podziałami.

PAULINA GÓJSKA
Lokalna Grupa Działania Ziemi Mińskiej



fot. Dariusz Przybyłko

Turystyka związana z żydowskim dziedzictwem kulturowym

Zwiększenie zainteresowania zrównoważoną turystyką związaną z żydowskim dziedzictwem kulturowym w Europie jest głównym celem międzynarodowego projektu, w którym bierze udział Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie. To już kolejne przedsięwzięcie, dofinansowane z unijnych funduszy, w które są zaangażowani eksperci z tej unikalnej w skali kraju, samorządowej instytucji kultury.



foto: Adobe Stock

„Nasza działalność dotyczy miasta Lublina i jego historii, ale – wychodząc z perspektywy lokalnej – staramy się poruszać sprawy uniwersalne, ważne dla nas wszystkich” – tłumaczy Emil Majuk z Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”, polski koordynator projektu „Dziedzictwo żydowskie dźwignią dla zrównoważonej turystyki”. „Dzięki kontynuowanej od wielu lat współpracy z partnerami międzynarodowymi możemy realizować działania odpowiadające na lokalne wyzwania i potrzeby, jednocześnie ucząc się od siebie nawzajem” – dodaje.

Potencjał turystyczny partnerów projektu

W przedsięwzięcie są zaangażowane instytucje samorządowe i akademickie z Polski, Holandii, Łotwy, Niemiec, Portugalii, Włoch oraz Ukrainy. Wszystkie miasta biorące udział w projekcie mają znaczny, ale nie w pełni wykorzystany potencjał związany z dziedzictwem kulturowym i historią ich żydowskich mieszkańców. „Naszym celem, jako konsorcjum, jest zwiększenie zainteresowania turystyką związaną z żydowskim dziedzictwem kulturowym, ale prowadzoną w sposób zrównoważony i odpowiedzialny” – wyjaśnia E. Majuk. „Pytanie, jak opowiadać o żydowskim dziedzictwie Lublina, stawiamy sobie od początku istnienia ośrodka i szukamy na nie odpowiedzi także w wymiarze turystycznym” – uzupełnia. Atrakcyjna forma opowieści o żydowskim dziedzictwie Lublina stanowi jeden z celów tej istniejącej w Lublinie od 1998 roku instytucji, która swoją nazwą nawiązuje do symbolicznego i historycznego znaczenia jej siedziby – Bramy Grodzkiej, zwanej też Bramą Żydowską. Stanowiła ona kiedyś przejście pomiędzy miastem chrześcijańskim i żydowskim. Dziś jest to również miejsce pamięci o 43 tysiącach żydowskich mieszkańców Lublina zamordowanych w Zagładzie.

WAŻNE!

Działaniem, które łączy wszystkich partnerów międzynarodowego projektu, jest wprowadzenie – z uwzględnieniem konsultacji społecznych i w oparciu o badania naukowe – tematyki żydowskiego dziedzictwa kulturowego do miejskich oraz regionalnych strategii rozwoju.

W tym ponadregionalnym przedsięwzięciu uczestniczy Biuro Rozwoju Turystyki Miasta Lublin. Kwestia żydowskiego dziedzictwa kulturowego jest w wyraźny sposób obecna w Strategii Rozwoju Turystyki Miasta Lublin do 2030 roku. Będzie też ważnym elementem międzynarodowej promocji miasta jako Europejskiej Stolicy Kultury w 2029 roku.

Badania, warsztaty, konsultacje

W ramach działań projektowych przewidziano m.in. utworzenie tzw. Lokalnych Grup Interesariuszy. „To inicjatywa skierowana do firm, samorządów, muzeów, a także organizacji pozarządowych, zainteresowanych udziałem w przedsięwzięciach związanych z żydowskim dziedzictwem kulturowym na terenie Lublina” – mówi E. Majuk. „Przewiduje organizację spotkań, paneli dyskusyjnych i warsztatów m.in. na temat partycypacyjnego zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz innowacyjnego podejścia do edukacji w tym zakresie” – dodaje. W toku realizacji projektu odbędą się m.in. szkolenia dla przewodników miejskich po Lublinie.

WAŻNE!

Projekt zawiera komponent badawczy. Na podstawie konsultacji społecznych z udziałem m.in. przedstawicieli społeczności żydowskiej, instytucji kultury oraz firm z branży turystycznej zostanie przeprowadzona analiza związanego z dziedzictwem żydowskim potencjału turystycznego Lublina.

Zbiór najlepszych praktyk

Jednym z celów przedsięwzięcia jest opracowanie kompleksowego portfolio najlepszych praktyk dotyczących wdrożenia związanych z dziedzictwem żydowskim produktów turystycznych w miastach i regionach UE. „Zależy nam na poszerzeniu wiedzy i umiejętności z zakresu waloryzacji dziedzictwa kulturowego wśród

przedstawicieli władz samorządowych, lokalnych firm oraz organizacji działających w obszarze turystyki. Chcemy wzmocnić relacje i umożliwić wymianę doświadczeń pomiędzy pracownikami samorządów oraz innych podmiotów zainteresowanych tematyką naszego projektu” – zapewnia E. Majuk.

WAŻNE!

Unijny program Interreg Europa 2021-2027 wspiera współpracę między regionami w skali kontynentu. Ma na celu ułatwić wymianę doświadczeń, rozwiązywanie wspólnych problemów oraz budowę potencjału instytucji regionalnych. Inicjatywa stanowi część Europejskiej Współpracy Terytorialnej i jest finansowana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Projekt w liczbach

Projekt „Dziedzictwo żydowskie dźwignią dla zrównoważonej turystyki” jest wdrażany w ramach programu Interreg Europa 2021-2027 (Priorytet „Więcej społecznej Europy”, Działanie „Kultura i zrównoważona turystyka”). Całkowita wartość przedsięwzięcia wynosi ponad 7,6 mln zł, z czego unijne dofinansowanie to ponad 6 mln zł. Gmina Lublin (w tym Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”) prowadzi zadania o wartości całkowitej prawie 757 tys. zł, przy unijnym wsparciu w wysokości ponad 605 tys. zł. Wkład własny Gminy Lublin wynosi niespełna 38 tys. zł, a dofinansowanie z budżetu państwa to ok. 113,5 tys. zł. Projekt trwa od kwietnia 2024 roku i będzie realizowany do końca marca 2028 roku.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

fot. Adobe Stock





fot. Jakub Stojakowski

Południowy Bałtyk dla kultury i dziedzictwa narodowego

Z unijnego programu Interreg Południowy Bałtyk uzyskują dofinansowanie inicjatywy, które promują kulturę, dziedzictwo narodowe, zwiększając dostępność do ofert kulturalnych w regionie oraz przyczyniają się do rozwoju turystyki kulturowej i społecznej. Poniżej opisane zostały przykładowe przedsięwzięcia z tego zakresu tematycznego.

Baltic Manors Route

Baltic Manors Route to kontynuacja wcześniejszych działań w ramach projektu **South Baltic Manors**, realizowanego w latach 2018-2022. Jego głównym celem jest stworzenie Europejskiego Szlaku Dworów Bałtyckich, który promuje inkluzywną waloryzację turystyczną wspólnego dziedzictwa dworskiego na obszarze programu, tj. w Polsce, Danii, Estonii, Litwie, Łotwie, Niemczech i Szwecji, z korzyścią dla lokalnych społeczności i zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach wiejskich oraz oddalonych.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż funkcjonuje tutaj ponad 5 tysięcy zabytkowych obiektów o tym charakterze. Dzięki działaniom podjętym w ramach projektu powstały nowe strategie

i oferty promujące dziedzictwo dworów, a także wspólna promocja oraz marketing tras turystycznych. Szczególną wartość tego przedsięwzięcia leży w podkreśleniu wspólnej historii oraz kulturowego dziedzictwa regionu, które ukształtowały relacje między krajami. Projekt dąży do uzyskania statusu Europejskiej Trasy Kulturowej Rady Europy, zgodnie z zasadami „Europejskiego Szlaku Kulturowego Rady Europy”, co mogłoby znacząco zwiększyć jej prestiż i korzyści społeczno-ekonomiczne dla lokalnych społeczności. Trasa pomyślnie przeszła proces certyfikacji, co stanowi imponujący krok w kierunku promocji dziedzictwa bałtyckich dworów na poziomie europejskim. Szlak ma na celu nie tylko integrowanie i promowanie nowych, inkluzywnych ofert turystyki dworskiej we współpracy z lokalnymi organizacjami i przewodnikami, ale także służy jako platforma do ujawniania wspólnej historii oraz dziedzictwa regionu.

Planowane jest zorganizowanie w pięciu krajach (Dania, Szwecja, Niemcy, Polska, Litwa) międzynarodowej wystawy „Dwory Bałtyckie”, której celem będzie zmotywowanie podróżników do odwiedzenia obiektów w różnych państwach.

Wycieczki rowerowe trasą EV10 o nazwie „Dwory Bałtyckie – odkrywcze wycieczki po krajobrazie dworskim Południowego Bałtyku” są już dostępne na platformie komoot.com. Rozbudowana zostanie sekcja „Oferty i wycieczki” na stronie internetowej www.baltic-manors.eu, dostępnej w języku angielskim. Zostanie również zorganizowany Międzynarodowy Festiwal BALTIC MANOR, skierowany do turystów z pięciu wymienionych wcześniej państw.

Te szeroko zakrojone działania przygotowawcze stanowią fundament dla kolejnego etapu projektu – stworzenia wspomnianego Europejskiego Szlaku Dworów Bałtyckich i rozwoju tego produktu turystycznego, a także wspólnej jego promocji na arenie międzynarodowej. Certyfikacja Europejskiego Szlaku Kulturowego Rady

Europy może znacznie zwiększyć widoczność oferty, ułatwić pozyskiwanie wsparcia finansowego oraz nadać trwały charakter tej inicjatywie, co pozwoli na jej dalszy rozwój i ochronę dziedzictwa dworskiego w regionie.

W 2025 roku w ramach projektu odbyło się kilka znaczących wydarzeń. Na początku czerwca odbył się już 6. Festiwal Dworów i Pałaców Północnych Kaszub, który zorganizowało Stowarzyszenie Pomerania Manors. To wydarzenie zgromadziło miłośników dziedzictwa kulturowego, którzy mieli okazję odwiedzić unikatowe miejsca, często niedostępne na co dzień. Przez 3 dni w zabytkowych obiektach, które na co dzień pozostają zamknięte dla publiczności, odbywały się liczne koncerty, spektakle, wystawy, warsztaty oraz spotkania ze smakami regionu i pasjonatami



fot. Jan Rusek



fot. Stowarzyszenie Turystyczne Pomorza Przedniego

lokalnej historii. W trakcie festiwalu swoje drzwi otworzyły wyjątkowe miejsca, które na co dzień pozostają niedostępne dla zwiedzających. Organizatorzy zaprosili uczestników na zwiedzanie najbardziej wyjątkowych i historycznie ważnych dworów oraz pałaców, jak np. zamek Nowęcín, folwark Jackowo, pałac Grąbkowo, pałac Karżnica, pałac Pod Bocianim Gniazdem w Runowie, pałac Poraj, pałac w Rekowiu Górnym – hotel Wieniawa, pałac Zwartowo, zamek Krokowa oraz dwór Sześć Dębów w Prusewie. Te historyczne i architektoniczne perły regionu zostały tego dnia szczególnie wyeksponowane, przyciągając licznych zwiedzających i entuzjastów dziedzictwa kulturowego. Była to okazja, aby odkryć piękno obiektów, poznać ich historię oraz wziąć udział w licznych koncertach, spektaklach, wystawach, warsztatach oraz spotkaniach ze smakami regionu i pasjonatami lokalnej historii, a nawet uczestniczyć w zajęciach z końmi. Wydarzenie to potwierdziło, jak ważną rolę odgrywają działania integrujące oraz promujące dziedzictwo dworskie, stanowiąc istotny krok w kierunku zachowania i ożywienia kulturowego pejzażu Północnych Kaszub.

Działania w ramach *Baltic Manors Route* obejmują organizację wystaw i tworzenie cyfrowych przewodników, umożliwiających wirtualne zwiedzanie takich obiektów, jak pałace: Bukówko, Karlino czy Nosowo, a także rozwijanie zrównoważonej oferty turystycznej, która łączy historię, kulturę i przyrodę regionu.

AIMused

Nowy projekt *AIMused*, który rozpoczął się we wrześniu 2025 roku i jest wdrażany przez Morski Instytut Rybacki – Państwowy Instytut Badawczy wraz z Akwariem Gdyńskim, wyznacza nową ścieżkę w promowaniu dostępności i ochronie dziedzictwa kulturowego regionu poprzez wykorzystanie najnowszych osiągnięć technologicznych, zwłaszcza sztucznej inteligencji. Przedsięwzięcie opiera się na przekonaniu, że szybki rozwój technologii oraz rosnące potrzeby społeczne w zakresie dostępności wymagają głębokiego i szeroko zakrojonego badania tematu, aby możliwe było wypracowanie skutecznych, użytecznych rozwiązań. W związku z tym kluczowe znaczenie ma w tym kontekście współpraca z końcowymi użytkownikami, czyli osobami z niepełnosprawnościami, które będą współtworzyć narzędzia. W każdym kraju regionu bałtyckiego powstaną specjalne grupy doradcze, obejmujące organizacje pozarządowe, instytucje non-profit i osoby z różnorodnymi potrzebami, które będą brały udział w procesie projektowania i testowania rozwiązań.

Ważnym aspektem tego projektu jest także szkolenie pracowników branży turystycznej

fot. Weronika Podlesińska



i edukacyjnej z zakresu dostępności oraz stosowania sztucznej inteligencji w codziennej pracy. Szkolenia te mają na celu nie tylko podniesienie ich kompetencji technicznych i merytorycznych, ale także uświadomienie im, jak w etyczny i odpowiedzialny sposób korzystać z nowych technologii, zwłaszcza w kontaktach z osobami z niepełnosprawnościami, w tym z trudnościami poznawczymi. Dzięki temu pracownicy będą lepiej przygotowani do obsługi różnorodnych grup odwiedzających, a instytucje zdobędą solidny fundament, który pozwoli im rozwijać gotowe rozwiązania na szeroką skalę w wielu obiektach odwiedzanych przez turystów i mieszkańców. Poza tym w ramach projektu *AIMused* promowana jest współpraca oraz budowa sieci wszystkich zaangażowanych w rozwój dostępnej turystyki – zarówno decydentów, jak i szerokiego grona ekspertów, organizacji oraz pasjonatów, którzy chcą wspólnie wypracować najlepsze praktyki i rozwiązania.

Ideą projektu jest przyczynienie się do tego, aby region Południowego Bałtyku stał się wizytówką dostępnej, innowacyjnej i przyjaznej dla wszystkich przestrzeni, sprzyjającej pełnej aktywizacji społecznej, edukacji oraz uczestnictwu w kulturze. Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi oraz podejściu opartym na współtworzeniu rozwiązań z użytkownikami końcowymi *AIMused* ma szansę wyznaczyć nowe standardy w zakresie dostępności treści cyfrowych i fizycznych w obiektach muzealnych, centrach nauki, parkach tematycznych czy innych miejscach dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Efektem końcowym będą nie tylko konkretne narzędzia, ale także szeroka społeczność profesjonalistów, instytucji i pasjonatów, którzy będą aktywnie działać na rzecz zwiększenia dostępności i zrównoważonego rozwoju regionu, przyczyniając się tym samym do budowania społeczeństwa bardziej otwartego, świadomego i integracyjnego. To właśnie dzięki takim inicjatywom region Południowego Bałtyku ma szansę stać się przykładem nowoczesnej, inkluzywnej przestrzeni, w której dziedzictwo i innowacje idą w parze, tworząc podstawy dla zrównoważonego rozwoju turystyki i kultury dostępnej dla każdego.

BOATMAN

Projekt **BOATMAN** to inicjatywa, której celem jest stworzenie i rozbudowa regionalnej sieci zrównoważonych centrów turystyki morskiej, związanych z tematem dziedzictwa kulturowego regionu Południowego Bałtyku. Partnerzy

z trzech krajów – Polski, Litwy i Szwecji, w tym aż czterech z naszego kraju – wspólnie dążą do zwiększenia świadomości i zainteresowania unikalnym dziedzictwem morskim tego obszaru, promując region jako atrakcyjne miejsce zrównoważonej turystyki kulturowej. W ramach projektu powstanie sieć ośrodków, takich jak: historyczne porty, muzea, przystanie i miejsca edukacji, które będą współpracować, wymieniać doświadczenia i rozwijać ofertę zorientowaną na ochronę dziedzictwa oraz ekoturystykę.

Doskonały przykład stanowi Gdańsk. To jedno z głównych miast projektowych. Z uwagi na jego głęboki związek z morzem i historią Hanzy pełni on kluczową rolę jako centrum dziedzictwa morskiego, które można aktywnie odkrywać poprzez rejsy, zwiedzanie zabytkowych statków czy udział w warsztatach żeglarskich. Podczas rejsów i wydarzeń organizowanych w ramach projektu uczestnicy mogą nie tylko podziwiać piękno Bałtyku, ale także zgłębiać tradycje morskie, jak historia portów, żegluga czy budowa statków. Inicjatywy, takie jak rejsy szkoleniowe statkiem „Generał Żaruski” czy warsztaty szkutnicze przy zabytkowych jachtach prowadzone na terenie Gdańskiego Klubu Żeglarskiego, przybliżają nie tylko historię, ale i tradycje rękodzielnicze, które powoli odchodzą w zapomnienie.

Działania te mają na celu promocję odpowiedzialnej ekoturystyki i troski o środowisko naturalne, co jest szczególnie ważne w dobie zrównoważonego rozwoju. Projekt **BOATMAN** promuje nie tylko turystykę opartą na ochronie dziedzictwa kulturowego, ale także buduje społeczności lokalne, wspierając małe i średnie przedsiębiorstwa oraz organizacje kulturalne w regionie. Dzięki stworzeniu atrakcyjnych, wspólnie promowanych ofert, takich jak festiwale, warsztaty rzemieślnicze czy tematyczne rejsy, projekt zachęca odwiedzających do poznawania bogatej historii i przyrody regionu Południowego Bałtyku, jednocześnie chroniąc i pielęgnując jego unikalne dziedzictwo kulturowe.

Dzięki takim inicjatywom, jak tu opisane, obszar Południowego Bałtyku staje się miejscem, które pielęgnuje swoją historię, promuje dostępność dla wszystkich i inspirowanie społeczności do aktywnego angażowania się w zachowanie wspólnej spuścizny kulturowej dla następnych pokoleń.

KATARZYNA SEMPOŁOWICZ-LIPSKA
Wspólny Sekretariat
Programu Interreg Południowy Bałtyk

Zamki i pałace na pograniczu polsko-saksońskim

13 września 2025 roku w niesamowitej historycznej scenerii na Zamku Czocha na Dolnym Śląsku odbyło się wspaniałe wydarzenie plenarne, zatytułowane „Łączą nas zamki i pałace Polska-Niemcy”. Było ono jednym z zaplanowanych działań w toku realizacji projektu strategicznego o tym samym tytule, który otrzymał unijne dofinansowanie z Programu współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027. Partnerami przedsięwzięcia są Dolnośląska Organizacja Turystyczna i Marketing-Gesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien mbH.

Wartości europejskie w praktyce

Wydarzenie zgromadziło przedstawicieli kilkunastu zamków i pałaców, a także Komisji Europejskiej, Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, władz województwa dolnośląskiego i Saksonii oraz licznych gości, wśród których znaleźli się zarówno mieszkańcy pogranicza, jak i turyści.

„Wspólna, skoordynowana promocja zamków oraz pałaców przyciągnie więcej turystów, co pobudzi rozwój gospodarczy pogranicza – wzmocni lokalne firmy, handel, usługi, a także zwiększy zatrudnienie i dochody mieszkańców. Takie przedsięwzięcia pokazują, jak ważna i efektywna może być współpraca transgraniczna” – podkreślił przedstawiciel Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej.

Turystyka kulturowa to nie tylko promocja historii i architektury, lecz także wzmacnianie wymiany międzykulturowej i budowanie trwałych relacji pomiędzy mieszkańcami sąsiadujących krajów. Projekt „Łączą nas zamki i pałace Polska-Niemcy”, który realizowany będzie aż do końca 2026 roku, otwiera nowe możliwości rozwoju turystyki kulturowej poprzez wspólną promocję polsko-niemieckiego pogranicza jako jednego obszaru turystyczno-kulturalnego. Dzięki promocji turystyki zrównoważonej, alternatywnej wobec turystyki masowej, inicjatywa ta wpisuje się w unijny priorytet zrównoważonego rozwoju sektora turystyki.

„Przedsięwzięcie «Łączą nas zamki i pałace Polska-Niemcy» stanowi świetny przykład tego, jak Europa działa lokalnie. Aż 80 proc. budżetu, czyli 264 tys. euro, pochodzi z Funduszy Europejskich. Dzięki tej inwestycji kultura i turystyka stają się mostem porozumienia oraz narzędziem integracji lokalnych społeczności. To konkretna obecność Unii Europejskiej w naszym regionie – w działaniach, które łączą ludzi i otwierają nowe perspektywy” – tak o projekcie wypowiedziała się Joanna Sterzyńska-Lindberg, dyrektorka Przedstawicielstwa Regionalnego Komisji Europejskiej w Polsce.

Promocja dziedzictwa historycznego

Najważniejsze założenia projektu to rozwój turystyki kulturowej na pograniczu Dolnego Śląska i Saksonii oraz wzmacnianie więzi społecznych ponad granicami. Partnerzy przedsięwzięcia planują wspólnie promować zamki i pałace zlokalizowane w tym regionie. W dłuższej perspektywie przewidują również:

- dołączenie do Europejskiego Szlaku Zamków i Pałaców Polska-Niemcy kolejnych obiektów,
- rozwój oferty turystycznej i edukacyjnej,
- wspólne działania marketingowe,
- integrację mieszkańców poprzez wydarzenia kulturalne,
- wzmocnienie tożsamości kulturowej regionu i jego rozpoznawalności w Europie.

Europejski Szlak Zamków i Pałaców Polska-Niemcy łączy kilkadziesiąt obiektów po obu

fot. Maciej Chyra/CPE



stronach granicy. Ta inicjatywa sprzyja współpracy instytucji turystycznych oraz samorządów. Dzięki niej mieszkańcy i odwiedzający region będą mogli skorzystać z szerszej oferty spędzania wolnego czasu – od wydarzeń edukacyjnych czy kulturalnych po krótkie wycieczki i dłuższe pobyty, co zwiększy atrakcyjność turystyczną całego pogranicza.

W toku realizacji projektu „Łączą nas zamki i pałace Polska-Niemcy” powstała drukowana mapa szlaku, filmy promujące zamki i pałace, programy inspirujące do podróży oraz plan rozwoju i promocji transgranicznego szlaku. Zrealizowano także działania promocyjno-informacyjne, tj. uruchomiono strony internetowe i kampanię online, przeszkolono pracowników Centrów Informacji Turystycznej po obu stronach granicy oraz zorganizowano wydarzenie transgraniczne dla mieszkańców i turystów.

Mapa turystyczna jest dostępna zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej pod linkiem: <https://szlakzamkowipalacow.eu/polska-niemcy/>.

Niematerialne korzyści

Przedsięwzięcie doskonale wpisuje się w cele unijnej polityki spójności, zgodnie z którą rozwój regionalny stanowi element rozwoju całej Unii Europejskiej. Oprócz efektów gospodarczych i społecznych projekt przyniesie także niematerialne korzyści:

- silniejsze poczucie wspólnoty na polsko-saksońskim pograniczu,
- większe bezpieczeństwo,
- wzrost poczucia dumy z lokalnego dziedzictwa.

Przebieg wydarzenia

Podczas wrześniowego wydarzenia część oficjalną otworzyli przedstawiciele instytucji ważnych dla regionu i dobrosąsiedzkiej współpracy, m.in. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju Regionalnego Saksonii, Przedstawicielstwa Regionalnego Komisji Europejskiej w Polsce, Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej oraz instytucji partnerskich projektu. Następnie odbyło się wręczenie Certyfikatów dla Laureatów Konkursu na Najlepszy Produkt Turystyczny Dolnego Śląska.

Uczestnicy wydarzenia skorzystali z licznych atrakcji. Na scenie odbyły się:

- pokazy walk rycerskich,



fol. Maciej Chyrd/CPE



fol. Maciej Chyrd/CPE

- koncerty zespołów muzyki dawnej,
- prezentacje zamków i pałaców (m.in. Zamku Wleń, Wieży Książęca w Siedlęcinie, Zamku Kliczków, Pałacu Łomnica, Zamku Księcia Henryka, Pałacu Pakosów, Pałacu Sobieszów, Zinzendorf Berthelsdorf, Zamku Grodziec),
- prezentacja programu Interreg Polska – Saksonia 2021-2027,
- widowiskowe występy grup ogniowych,
- turnieje angażujące publiczność do wspólnej zabawy.

Całość uzupełniały stoiska promocyjne zamków i pałaców, quiz wiedzy historycznej oraz strefa zabaw dla dzieci.

Krótką relację video z tego wydarzenia można obejrzeć tutaj:

<https://youtu.be/IDpWbRuhjN8?si=xx-Q8Ld-CjOi9eTE>

MAREK JANCZYSZYN
Dolnośląska Organizacja Turystyczna

ANNA GIBEK
Wspólny Sekretariat

Park Mużakowski – perła polsko-saksońskiego pogranicza

Łęknica to niewielkie miasteczko oraz gmina położone w województwie lubuskim, tuż przy polsko-niemieckiej granicy. Wraz z uzdrowską miejscowością Bad Muskau zlokalizowaną po sąsiedzku, na prawym brzegu Nysy Łużyckiej, tworzą wspólny piękny region turystyczny i krajobrazowy.

Niekwestionowaną perłą Łęknicy i Bad Muskau jest Park Mużakowski. Większą, polską część parku łączą z zachodnią, niemiecką częścią Most Podwójny i Most Angielski. Obecnie parkiem zarządzają Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz Fundacja „Fürst-Pückler-Park-Bad Muskau”.

Park założył w pierwszej połowie XIX wieku na obszarze ponad 700 ha książę Hermann von Pückler-Muskau. Stanowi on jedyne w swoim rodzaju połączenie natury i sztuki ogrodniczej. Od końca lat 80. XX wieku jest on przedmiotem polsko-niemieckiego projektu rewitalizacji, co stanowi doskonały przykład ścisłej współpracy dwóch państw na rzecz ochrony i konserwacji krajobrazu kulturowego. Działania prowadzone w Parku Mużakowskim uzyskały aprobatę międzynarodową. W 2004 roku został on uznany za pomnik historii i wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Rocznie jest on odwiedzany przez ponad 300 tysięcy turystów z całego świata!

Aktualnie w parku są realizowane trzy projekty, które otrzymały unijne dofinansowanie ze środków Programu współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027.

Pierwsze przedsięwzięcie jest zatytułowane „Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze kluczem do rozwoju turystyki na terenie Światowego Geoparku UNESCO Łuk Mużakowa oraz

Parku Mużakowskiego”. Ma ono na celu zwiększenie atrakcyjności obszaru wsparcia poprzez utrzymanie i świadome wykorzystanie potencjału wspólnego dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego, a także promocję regionu przygranicznego oraz tutejszych wyrobów.

Kampania promująca Geopark i Park Mużakowski ma obejmować zastępujące działania:

- opracowanie koncepcji rozwoju zrównoważonej, całorocznej turystyki w regionie Łęknicy i Mużakowa przy współudziale lokalnych przewodników turystycznych z Polski i Niemiec,
- stworzenie wielojęzycznej, multimedialnej aplikacji turystycznej (jednolitej dla obu partnerów),
- organizację transgranicznego konkursu fotograficznego w dwóch kategoriach – dla profesjonalistów oraz dla amatorów fotografii, połączonego z wystawą prac konkursowych,
- organizację polsko-niemieckich wydarzeń plenerowych wraz z targami lokalnych produktów,



fot. Gmina Łęknica

- stworzenie strony internetowej miasta Bad Muskau,
- rewitalizację Wzgórza Belwederskiego, polegającą na odtworzeniu dawnego ciągu zieleni miejskiej, zwanego Zielonym Ringiem, wraz z opracowaniem dokumentacji technicznej,
- wymianę nawierzchni na ścieżkach pieszo-rowerowych wzdłuż Wzgórza Belwederskiego (w tym przygotowanie dokumentacji technicznej),
- budowę przed wejściem do Parku Mużakowskiego toalety publicznej przystosowanej do obsługi osób z niepełnosprawnościami,
- zakup i montaż infokiosków obsługiwanych w trzech wersjach językowych (po polsku, niemiecku i angielsku),
- opracowanie i wdrożenie koncepcji transportu transgranicznego, polegającej na ujednoliceniu oznakowania turystycznego na terenie Bad Muskau,
- budowę automatycznego systemu parkingowego z systemem zajętości miejsc parkingowych.

Przedsięwzięcie jest skierowane do mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego, w tym: rodzin z dziećmi, młodzieży, turystów z kraju i zagranicy, organizatorów turystyki, kadry naukowej i studentów oraz przedsiębiorców.

Druga inicjatywa nosi nazwę **„Cyfrowa podróż przez Geopark Łuk Mużakowa”**.

Światowy Geopark UNESCO Łuk Mużakowa – to produkt turystyczny w kategorii „miejsce-obszar”. Posiada unikalną w skali światowej strukturę geologiczną w postaci spiętrzonej moreny czołowej. Ma ona kształt łuku i znajduje się po obu stronach polsko-niemieckiej granicy. Od 2011 roku obszar uzyskał certyfikat Geoparku Europejskiego i został włączony do Światowej Sieci Geoparków. Od 2015 roku jako jedyny obiekt w Polsce szczyty się rangą Światowego Geoparku UNESCO! Znajduje się tutaj jedyne w swoim rodzaju pojezierze antropogeniczne, które liczy po polskiej stronie ponad 100 zbiorników wodnych w przepięknych, rozmaitych kolorach.

Założeniem projektu jest zwiększenie międzynarodowej rozpoznawalności i atrakcyjności tego obszaru poprzez cyfrowe, wirtualne modele dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego oraz górnictwa. Posłużą one do stworzenia aplikacji z wykorzystaniem technologii rozszerzonej rzeczywistości, która przeniesie użytkownika w epokę rewolucji przemysłowej.



Aplikacja umożliwi wirtualny spacer po Geoparku i pozwoli w interaktywny sposób zapoznać się z odtworzonym dziedzictwem przemysłowo-kulturowym i przyrodniczym. Będzie to również okazja, aby wziąć udział w interaktywnej grze terenowej.

Trzecie przedsięwzięcie jest zatytułowane **„Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej i dostępności obiektu światowego dziedzictwa UNESCO”**.

W tym projekcie zaplanowany został zakup wyposażenia rekreacyjnego na potrzeby parku, tj. ławek, koszy na śmieci oraz pojazdów elektrycznych przystosowanych do przewozu osób z niepełnosprawnościami. Celem inwestycji jest zwiększenie dostępności obiektu. Dla zapewnienia bezpieczeństwa turystów park zostanie wyposażony w system monitoringu oraz pomiaru siły wiatru. Zostanie też zakupiony system ewidencji liczby osób odwiedzających, który pozwoli w przyszłości zaplanować spójną strategię rozwoju parku. Projekt zakłada również rekonstrukcję Bramy Kobleńskiej, która stanowi część architektury historycznej Parku Mużakowskiego.

W ramach działań miękkich zostaną zorganizowane wydarzenia publiczne: spacer edukacyjny dla uczniów lokalnych szkół, koncerty, a także wydarzenia promujące 20-lecie wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Informacje o przebiegu prac w ramach opisanych projektów są dostępne na stronach: https://bip.umleknica.pl/286/Dziedzictwo_kulturowe_i_przyrodnicze_kluczem_do_rozwoju_turystyki_na_terenie_Swiatowego_Geoparku_UNESCO_Luk_Muzakowa_i_Parku_Muzakowskiego/
<https://nid.pl/park-muzakowski/>
<https://digitalgeopark.pwr.edu.pl/pl/#o-projekcie>.

ANNA GIBEK
Wspólny Sekretariat
Programu współpracy Interreg
Polska – Saksonia 2021-2027

Kulturowo-przyrodnicze dziedzictwo polsko-słowackiego pogranicza

Projekt „**Drogą drewna – wśród zabytków architektury drewnianej i dziedzictwa przyrodniczego w Wiśle i Rużomberoku**” to wyjątkowa inicjatywa transgraniczna, której celem jest stworzenie spójnej i nowoczesnej oferty turystycznej Śląska Cieszyńskiego w Polsce oraz Dolnego Lipowa na Słowacji. Miasta Wisła oraz Rużomberok łączą siły, aby w nowoczesny sposób pokazać architektoniczne oraz przyrodnicze piękno tego górzystego obszaru. Przedsięwzięcie, realizowane od października 2024 roku, jest dofinansowane jest z Funduszy Europejskich w ramach programu Interreg Polska – Słowacja 2021-2027.

Inicjatywa koncentruje się na kilku kluczowych obszarach, które mają doprowadzić do zwiększenia atrakcyjności turystycznej i pełniejszego wykorzystania potencjału kulturowego, przyrodniczego oraz historycznego polsko-słowackiego pogranicza. Ważnym aspektem projektu jest podniesienie kompetencji osób pracujących w sektorze turystycznym regionu i stworzenie spójnej oferty turystycznej.

Po pierwsze: nowoczesne technologie

Kluczowym założeniem polsko-słowackiej współpracy jest wykorzystanie nowoczesnych narzędzi marketingowych i platform elektronicznych

do promocji regionu. W ramach projektu powstanie m.in. aplikacja mobilna, która już na początku przyszłego roku zaprezentuje obiekty architektury drewnianej, kulturowej oraz historycznej pogranicza, z uwzględnieniem walorów przyrodniczych obszaru. Aplikacja umożliwi także prezentację istniejących w terenie tras turystycznych. Dzięki niej turyści zyskają łatwy i nowoczesny dostęp do bogactwa kulturowego oraz przyrodniczego regionu, co ułatwi im planowanie wycieczek i zwiększy dostępność poszczególnych atrakcji. Aplikacja będzie również wspierać skuteczne zarządzanie ruchem turystycznym w wybranych, cennych lokalizacjach na obszarze realizacji projektu.

Po drugie: wzrost komfortu zwiedzania

Przedsięwzięcie obejmuje również konkretne inwestycje infrastrukturalne po obu stronach granicy, które bezpośrednio podniosą komfort zwiedzania i rekreacji. W Wiśle zaplanowano budowę nowego odcinka trasy pieszo-rowerowej w dolinie Czarnej Wisłki. Powstanie również most dla pieszych i rowerzystów nad rzeką Małą Wisłą, a trasa poprowadzi od Habsburskiej Osady Gospodarczej w stronę przedpoła Jeziora Czernańskiego. W Vlkolíncu na Słowacji zrealizowane zostaną elementy małej architektury, takie



jak nowe oświetlenie, ławki, stojaki na rowery, witryny informacyjne czy system informacji turystycznej. Vlkolínec to skansen i rezerwat architektury ludowej, wpisany na listę UNESCO, co czyni tę inwestycję szczególnie ważną dla ochrony dziedzictwa kulturowego pogranicza. Z nowych atrakcji turystycznych będziemy mogli cieszyć się w pełni już pod koniec 2025 roku.

Po trzecie: podniesienie kompetencji branży turystycznej

W pierwszym kwartale 2025 roku partnerzy projektu zorganizowali trzydniowe wizyty studyjne dla przedstawicieli branży turystycznej w Ružomberoku i Wiśle. Ich celem było wspólne odkrycie potencjału turystycznego regionu i podniesienie kwalifikacji osób zatrudnionych w sektorze turystyki, kultury oraz dziedzictwa kreatywnego. Wizyty obfitowały w liczne spotkania, prelekcje, warsztaty, prezentacje, a także dyskusje. Szczególnie cenna była wymiana doświadczeń między polskimi i słowackimi partnerami, w tym *insighty* branżowe związane z zarządzaniem destynacją turystyczną czy marketingiem miejsca. Tego typu inicjatywy są niezwykle ważne dla budowania wspólnej oraz spójnej oferty turystycznej pogranicza, opartej na wymianie i wzroście wiedzy, jak również doświadczeniu osób bezpośrednio zaangażowanych w jej tworzenie.

Po czwarte: festiwale dziedzictwa kulturowego

Niezmiennie istotnym elementem projektu jest też wspieranie twórczego i kreatywnego potencjału pogranicza oraz promocja dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów regionu. W czerwcu i sierpniu 2025 roku Wisła oraz Ružomberok były gospodarzami dwóch letnich festiwali dziedzictwa kulturowego „Wy u nas, my u was”. Wydarzenia stały

się przestrzenią spotkania tradycji, turystyki oraz artystycznej wymiany doświadczeń. Obejmowały zarówno lokalne elementy dziedzictwa, jak i prezentację bogactwa kulturowego pogranicza. W programie festiwali znalazły się m.in. liczne pokazy związane z regionalnym rękodziełem, tradycyjną architekturą drewnianą, a także plenery malarskie czy rzeźbiarskie. Na żywo można było podziwiać sztukę powstawania oryginalnych rzeźb zakorzenionych w lokalnej kulturze, brzmienia góralskich instrumentów czy muzycznych tradycji obu przygranicznych regionów. Te trzydniowe święta były okazją do prezentacji nie tylko wspólnego dziedzictwa kulturowego pogranicza, ale również spójnego produktu turystycznego.

Wspólne polsko-słowackie osiągnięcia

Projekt „Drogą drewna” wyróżnia się tym, że łączy promocję dziedzictwa z realnymi inwestycjami, wykorzystując nowoczesne technologie do stworzenia spójnej i atrakcyjnej oferty turystycznej. Jest to doskonały przykład efektywnej współpracy transgranicznej, która służy rozwojowi oraz lepszemu poznaniu unikalnego dziedzictwa polsko-słowackiego pogranicza. Dzięki Funduszom Europejskim możliwe jest dofinansowanie działań po obu stronach granicy i stworzenie jednego, wspólnego produktu turystycznego, którego efekty już są widoczne zarówno na Śląsku Cieszyńskim, jak i Dolnym Liptowie na Słowacji. Gorąco zachęcamy do śledzenia postępów w realizacji projektu na stronie internetowej programu: <https://plsk.eu/> i przede wszystkim samodzielnego odkrywania zabytków architektury drewnianej oraz dziedzictwa przyrodniczego polsko-słowackiego pogranicza.

PIOTR BIEL

Wspólny Sekretariat

Program Interreg Polska – Słowacja 2021-2027

fot. Adobe Stock



Gdzie kultura spotyka się z naturą

Majdan w Polsce i Wygoda w Ukrainie to kolejowe serce Wschodnich Karpat. Te malownicze miejscowości łączy wspólna historia. Obie rozwijały się wokół leśnych kolejek wąskotorowych, które przez dziesięciolecia służyły do transportu drewna z górskich lasów Karpat. Dziś, dzięki wsparciu finansowemu z Unii Europejskiej w ramach programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027, Majdan unowocześnia dobrze znaną Bieszczadzką Kolejkę Leśną, a Wygoda przywraca do życia zapomnianą trasę kolejową, razem tworząc sieć atrakcji łączących historię i naturę Karpat.

Budowę Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej rozpoczęto w 1890 roku, jeszcze w czasach zaboru austriackiego. Do pracy przy mostach i wiaduktach sprowadzano kamieniarzy z włoskiego Trydentu, którzy nadali konstrukcjom niepowtarzalny

charakter. W szczytowym okresie sieć bieszczadzkich torów liczyła ponad 73 km, a kolejka tętniła życiem – słychać było gwizd parowozów, stukot kół i komendy kolejarzy. Wąskotorówki w Karpatach były wówczas kluczowym środkiem transportu. Drewno z trudno dostępnych terenów trafiało nimi do tartaków i na budowy.

Z biegiem lat transport drewna koleją przestał się opłacać, a kolejka zaczęła tracić na znaczeniu. Pod koniec XX wieku nad bieszczadzką „ciuchcią” zawisło widmo likwidacji. Torowiska zarastały, sprzęt niszczał, a lokalna społeczność musiała zmierzyć się z bezrobociem i wyludnieniem regionu. Wtedy pojawiła się grupa pasjonatów, którzy dostrzegli w kolejce nie relikw przeszłości, lecz potencjał turystyczny i symbol bieszczadzkiej tożsamości. Dzięki ich determinacji powstała Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej. Wiele musiało się zmienić – trasę kolejki znacznie skrócono, odzyskane wagoniki dostosowano do przewozu pasażerów, a w budynkach stacyjnych zebrano kolejowe eksponaty. Dzięki nim dawna „ciuchcia” znów ruszyła w trasę – tym razem z turystami spragnionymi kontaktu z naturą i historią. Dziś Bieszczadzka Kolejka Leśna to jedna z najważniejszych atrakcji regionu, przyciągająca ponad 160 tysięcy podróżnych rocznie. Na trasie Majdan – Przysłop i Majdan – Balnica podróżni mogą podziwiać górskie krajobrazy, słuchać opowieści przewodników i poczuć atmosferę dawnych Bieszczadów.

To sukces, ale też wyzwanie, gdyż rosnące zainteresowanie odwiedzających wymaga nowych inwestycji, nowoczesnej infrastruktury i pomysłów na dalszy rozwój.



fot. Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej

Kolejny etap w historii kolejki otwiera projekt **TrainToNature**, realizowany w ramach unijnego programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027, który symbolicznie połączył Wygodę i Majdan. Wspólne przedsięwzięcie „**Karpackie kolejki wąskotorowe – podróż śladami karpackich kolejek leśnych**” ma na celu nie tylko zachowanie dziedzictwa kulturowego, lecz także rozwój zrównoważonej turystyki i wzmocnienie więzi między przygranicznymi społecznościami.

Z inicjatywy prezesa Fundacji Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej Mariusza Werwińskiego jej przedstawiciele zaczęli odwiedzać miejscowości w Karpatach, gdzie zachowały się jeszcze ślady dawnych wąskotorówek. Ciekawość i chęć dzielenia się doświadczeniem doprowadziły ich do ukraińskiej Wygody – miejsca, które stało się kluczowym partnerem polsko-ukraińskiego projektu.

„Byliśmy tam turystycznie. Wiedzieliśmy, że jest tam taki eksponat [parowóz – dopisek redakcji]. Chcieliśmy pomierzyć elementy pomnika w związku z remontem naszego parowozu. Wydawało nam się, że odwzorowanie niektórych części może się nam przydać. Weszliśmy na pomnik, ale przechodziły obok inne osoby i nie chcieliśmy, żeby ktoś nam zwrócił uwagę. Udaliśmy się po zgodę do dysponujących tym pomnikiem. I tak zaczęły się pierwsze kontakty...” – z uśmiechem wspomina prezes fundacji. To spotkanie zapoczątkowało współpracę, która dziś przybiera konkretny wymiar – wspólne inwestycje, wymianę doświadczeń i promocję dziedzictwa kolejowego po obu stronach granicy.

W ramach projektu w Majdanie powstanie nowoczesne centrum obsługi turystów, a nad torami – kładka z platformą widokową, prowadzącą w koronach drzew. Pojawi się oferta przejazdów drezynami rowerowymi po wyremontowanym odcinku torów. Inwestycje obejmą również zaplecze socjalne oraz techniczne, co poprawi warunki pracy i stworzy nowe miejsca zatrudnienia.

Po stronie ukraińskiej, w Wygodzie, powstanie muzeum leśnej kolejki z otoczeniem rekreacyjnym. Dawny szlak transportu drewna zostanie przekształcony w ścieżkę pieszo-rowerową, a lokalna atrakcja „Karpacki Tramwaj” zyska nowe możliwości rozwoju. Dzięki współpracy z polskimi partnerami Wygodzie chce przyciągać coraz więcej turystów, oferując im podróż w czasie – od ery pary po nowoczesne formy turystyki przyrodniczej.

Projekt ma również wymiar symboliczny. Pokazuje, że wspólne dziedzictwo kulturowe może kreować przyszłość. Przedsięwzięcie łączy historię z nowoczesnością, kulturę z naturą i ludzi po obu stronach granicy.

Jak wspomina pan Marek, jeden z pracowników kolejki: „Teraz praca jest inna – człowiek się przystosował od 1997 roku, kiedy powstała fundacja. Przedtem obcowało się z naturą, przez las, na wagonach drewno, a teraz – trochę lasu i trochę ludzi...”. To właśnie pasja takich osób, jak on, sprawia, że bieszczadzka kolejka jest czymś więcej niż tylko atrakcją turystyczną.



arch. Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej

Projekt TrainToNature – „Karpackie kolejki wąskotorowe – podróż śladami karpackich kolejek leśnych” realizowany jest w ramach celu „Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych”. Całkowita dotacja z programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027 wynosi ponad 3,8 mln euro.

Artykuł powstał na podstawie materiałów autorstwa Regionalnego Punktu Kontaktowego w Rzeszowie oraz strony internetowej programu: www.pl-ua.eu.

**Wspólny Sekretariat
Programu Interreg NEXT
Polska – Ukraina 2021-2027**

Infrastruktura podwójnego wykorzystania a pomoc publiczna w projektach unijnych

Finansowanie infrastruktury z Funduszy Europejskich zakłada co do zasady realizację celów o charakterze publicznym, mających służyć ogólnemu interesowi i zaspokajaniu potrzeb zbiorowych. Jednocześnie wiele podmiotów publicznych oraz niepublicznych wykorzystuje taką infrastrukturę także do działań o charakterze komercyjnym, prowadzących do generowania przychodów. W takich sytuacjach powstaje kluczowe pytanie o dopuszczalność łączenia funkcji publicznych i gospodarczych oraz o potencjalne występowanie pomocy publicznej w rozumieniu art. 107 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Podstawowe ramy interpretacyjne wyznacza Zawiadomienie Komisji w sprawie pojęcia pomocy państwa (2016/C 262/01). Dokument ten wskazuje, że działalność realizowana w interesie publicznym, finansowana zasadniczo ze środków publicznych i prowadzona w ramach zadań powierzonych lub wynikających z funkcji publicznych, nie stanowi działalności gospodarczej. Nie zmienia tego fakt, iż podmioty korzystające z infrastruktury lub uczestniczące w realizacji usług publicznych mogą ponosić pewne opłaty lub wkłady, o ile nie pokrywają one istotnej części kosztów działalności i nie mają rynkowego charakteru.

Odmienne sytuacja kształtuje się wtedy, gdy infrastruktura finansowana ze środków publicznych jest wykorzystywana do prowadzenia działalności gospodarczej, czyli działań polegających na oferowaniu towarów i usług. Przykładem takiego wykorzystania może być odpłatne udostępnianie sfinansowanej ze środków unijnych infrastruktury:

- wynajmowanie sal, laboratoriów czy powierzchni użytkowej przedsiębiorcom na potrzeby działalności gospodarczej lub wydarzenia komercyjne,

- prowadzenie odpłatnych, rynkowych usług wykorzystujących sprzęt, pracownię, laboratorium, urządzenia specjalistyczne lub obiekty techniczne sfinansowane ze środków unijnych.

Jeżeli działalność odpłatna jest prowadzona w sposób systematyczny i generuje przychody, to należy ją kwalifikować jako działalność gospodarczą, prowadzącą do potencjalnej korzyści ekonomicznej dla beneficjenta projektu unijnego.

Zawiadomienie Komisji jednoznacznie podkreśla, że jeśli infrastruktura służy zarówno celom publicznym, jak i komercyjnym, część finansowania publicznego przyporządkowana do działalności gospodarczej może stanowić pomoc publiczną. Obowiązuje zasada, że finansowanie publiczne infrastruktury „mieszanej” podlega ocenie pod kątem pomocy państwa wyłącznie w zakresie, w jakim pokrywa koszty związane z działalnością gospodarczą. Oznacza to konieczność rozdzielenia obu typów działalności, zarówno organizacyjnie, jak i rachunkowo.

Komisja wymaga również, aby środki publiczne przeznaczone na cele niegospodarcze nie były w praktyce wykorzystywane do wspierania działalności komercyjnej, czyli aby nie dochodziło do tzw. subsydiowania skrośnego. Obowiązkiem podmiotu zarządzającego infrastrukturą jest wdrożenie mechanizmów, które umożliwią jednoznaczne oddzielenie kosztów, przychodów i wykorzystania zasobów dla działalności niegospodarczej oraz komercyjnej. Mogą to być osobne budżety, konta księgowe, rejestry czasu pracy infrastruktury, a także oraz odrębne ewidencje kosztów utrzymania i eksploatacji.

Jednocześnie Zawiadomienie przewiduje możliwość wyłączenia finansowania publicznego z zasad pomocy państwa w szczególnych sytuacjach dotyczących tzw. infrastruktury

podwójnego wykorzystania. Dotyczy to przypadków, gdy zasadnicza część infrastruktury jest przeznaczona na cele niegospodarcze, a działalność komercyjna ma charakter jedynie pomocniczy. Komisja uznaje działalność za pomocniczą wtedy, gdy jest ona bezpośrednio związana z funkcjonowaniem infrastruktury, ma charakter uzupełniający względem jej głównego niegospodarczego przeznaczenia, korzysta z tych samych zasobów oraz wykorzystuje jedynie ograniczoną część dostępnej wydajności. W takich przypadkach, nawet jeśli generowane są przychody, całość finansowania publicznego może pozostawać poza zakresem pomocy publicznej, pod warunkiem że działalność komercyjna jest proporcjonalnie marginalna. Komisja wskazuje, że wykorzystanie infrastruktury sfinansowanej ze środków unijnych do 20 proc. jej potencjału technicznego nie stanowi działalności gospodarczej, lecz może być traktowane jako wykorzystanie o charakterze pomocniczym.

Aby ustalić, czy działalność komercyjna ma charakter pomocniczy, konieczne jest zastosowanie mierzalnych i obiektywnych wskaźników, na przykład procentowego udziału godzin wykorzystania infrastruktury na cele komercyjne lub udziału kosztów i zasobów przypadających

na działalność gospodarczą. Komisja oczekuje, że państwa członkowskie oraz podmioty gospodarujące infrastrukturą wdrożą metodyki pozwalające na wiarygodne wykazanie spełnienia kryterium ograniczonego zakresu.

W świetle Zawiadomienia Komisji w sprawie pojęcia pomocy państwa (2016/C 262/01) kluczowe jest zatem prawidłowe rozróżnienie funkcji publicznych i komercyjnych oraz ustalenie proporcji pomiędzy wykorzystaniem infrastruktury zgodnie z jej podstawowym, niegospodarczym przeznaczeniem a wykorzystaniem komercyjnym. Umożliwia to określenie, czy finansowanie infrastruktury, jej późniejsze użytkowanie oraz ewentualne korzyści generowane przez jej funkcjonowanie mieszczą się w granicach włączeń dla pomocy publicznej, czy też wymagają zastosowania zasad pomocy publicznej. Ostatecznie to właśnie sposób rzeczywistego wykorzystania infrastruktury, a nie deklarowane cele projektu we wniosku o dofinansowanie, decyduje o kwalifikacji pomocy na gruncie przepisów pomocy publicznej.

SZYMON DENIS
Wydział Kontroli
Centrum Projektów Europejskich



Stylowo – bo prosto!

O języku prostym w pismach urzędowych mówi się coraz odważniej i z coraz większą pewnością. Pojawiają się poradniki, jakich słów nie używać, jakich konstrukcji składniowych unikać, a jakich zwrotów nie wykorzystywać w ogóle. Wydaje się jednak, że w takich zestawach dobrych rad trochę za mało jest o stylistyce. Najwyższa pora te braki nadrobić.

Być może ktoś z naszych czytelników ma na swoim koncie lekturę „Bram raju” Jerzego Andrzejewskiego. Stare opowiadanie na jakieś sto stron i jest napisane... w dwóch zdaniach, przy czym drugie brzmiało: „I szli całą noc”. Kto tylko czytał ten eksperyment literacki, ten musiał zierzyć się ze wszelkimi możliwymi problemami czytelniczymi – trudnością wyłuskania treści, posegregowania myśli autorskich, oddzielenia akapitów od siebie itd.

Oczywiście to była innowacja, na którą Jerzego Andrzejewskiego było stać. Między innymi dlatego, że tekst był pisany stylem artystycznym. A w nim w zasadzie wszystko wolno. Artysta bowiem nie zna granic własnej twórczości.

Tego samego jednak nie da się powiedzieć np. o urzędnikach. Chyba że owi urzędnicy piszą po godzinach książki. Jeśli jednak mówimy o tekstach tworzonych w pracy – mamy wtedy do czynienia z innym stylem, zaliczanym do stylów użytkowych. A tu już nie wszystko wolno.

Po co nam style użytkowe

Wspomnianych stylów użytkowych wyróżniamy co najmniej pięć. W tym zestawie znajdziemy np. styl informacji dziennikarskiej, naukowy, publicystyczny czy styl urzędowy (zwany czasem też – brrr – kancelaryjnym). To różne przykłady posługiwania się polszczyzną. Łączy je jednak nadrzędna cecha: wszystkie teksty tworzone w tych stylach mają przede wszystkim informować. Ten fakt będzie wpływać na sposób wykorzystania zasobu języka przez autora każdego takiego tekstu. Skoro bowiem mamy informować, to musimy pamiętać, że mamy różnych odbiorców – wykształconych lepiej i trochę gorzej, starszych i młodszych, mieszkających w dużych miastach i małych wioskach, czytanych i czytających mniej... I tak dalej, i tak dalej... Skoro więc mamy różnych odbiorców, powinniśmy informować ich tak, by treść każdej wiadomości jak najpłynniej przeszła z zamysłu nadawcy do świadomości odbiorcy w jak największym wymiarze.

I właśnie w tym mogą pomóc nam cztery podstawowe zasady stylistyki użytkowej. Poniżej opisuję każdą z nich.

Jasność stylu

Definicja jasności stylistycznej uwypukla kwestię zrozumiałości. Zgodnie z nią styl jasny to „takie ukształtowanie wypowiedzi, które **zapewnia maksymalną zrozumiałość przekazu** przez odbiorcę”. Zatem dobór słów, konstrukcji gramatycznych czy formy odmiany powinny ułatwić owo przekazanie konkretnych myśli.

Jak to osiągnąć? Łatwo nie jest, ale mamy zestaw ciekawych wskazówek. Do najważniejszych można zaliczyć:

- jednowątkowość rozwijanej myśli w tekście – czyli każdy tekst musi być na jeden temat, a każdy akapit w tym tekście – na jeden temat szczegółowy;
- logiczny tok rozumowania (przyczynowo-skutkowy) – skoro mówi się „A”, to trzeba też powiedzieć „B”;
- stosowanie szyku neutralnego – najlepszy szyk to taki, który stosowany jest na co dzień, kiedy blisko siebie stoją podmiot, orzeczenie i dopełnienie („Ala – ma – kota”);
- unikanie zdań wielokrotnie złożonych, wtrąconych, nawiasowych itp.

Prostota stylu

Ta cecha zakłada dobór wyrazów najbardziej naturalnych w danym typie wypowiedzi. Lepiej więc np. unikać wyrazów oficjalnych w sytuacji prywatnej i odwrotnie. Łatwo oczywiście to powiedzieć, ale jak rozróżnić, które słowa są jeszcze neutralne, a które już nacechowane? Odpowiedzią może być tylko..., czyli słynny Horacjański „złoty środek” *aurea mediocritas*. Nie za dużo i nie za mało. Nie zbyt nachalnie, ale i nie zbyt potocznie – takie powinny być teksty proste.

Prostota stylu to jednak również:

- unikanie zbyt wielu środków stylistycznych w jednym tekście – zwłaszcza przenośni, porównań, zapożyczeń semantycznych;
- odrzucenie pretensjonalności stylu – przejawiającej się m.in. używaniem zbanalizowanych metafor;
- rezygnacja ze słów modnych i szablonu językowego – czyli już raczej bez powyższego przez poniższe czy dedykowanych narzędzi;
- ograniczenie szyku nacechowanego – przedstawiania wyrazów, zamiany miejsca podmiotu z dopełnieniem (raczej niech to *dyrektor podpisuje dokumenty*, a nie *dokumenty podpisuje dyrektor*).

Zwiężłość stylu

Ta zasada obejmuje rezygnację z niepotrzebnych elementów językowych, stanowiących zwykle jedynie ornament stylistyczny i niewnoszących istotnej treści do przekazu.

Zwiężłość stylu uzyskać można wtedy, gdy:

- unikamy sformułowań szablonych;
- redukujemy formy analityczne, czyli wielowyrazowe (lepiej po prostu *kupić* zamiast: *dokonać zakupu*);
- wyrzucamy formy puste znaczeniowo (*fakt, w zakresie, w ramach, za pośrednictwem* itd.);
- odrzucamy konstrukcje pleonastyczne (*czas* zamiast *okres czasu*).

Jednolitość stylu

Ostatnią z cech dobrego stylu użytkowego jest takie kształtowanie wypowiedzi, by wszystkie jej składniki pochodziły z tego samego rejestru stylistycznego. Mieszanie ze sobą tych rejestrów jest dowodem nieświadomości językowej nadawcy.

Czy stosowanie tych zasad stylistycznych jest w ogóle możliwe w tekstach urzędowych albo szerzej – publicznych? Ależ tak! Dlaczego więc wciąż tak wiele pism z różnych instytucji, ale też banków, firm telekomunikacyjnych czy ubezpieczeniowych, nie jest tak tworzonych? Odpowiedzi na to pytanie pewnie znajdziemy kilka. Dla mnie jednak najważniejsza jest taka: oto przyzwyczajenie jest drugą naturą człowieka.

Dopiero zatem zmiana wzorów, szablonów pism – tych w zasobach urzędowych, ale i tych chowanych w głowach – może zakończyć się sukcesem. A dzięki temu pismo stanie się bardziej zrozumiałe i szybciej dotrze do obiorcy.

MICHAŁ WIŚNICKI

językoznawca, orędownik prostej polszczyzny w komunikacji publicznej, przekonujący do tego rodzime urzędy od ponad 15 lat
e-mail: m.wisnicki@uw.edu.pl



Punkty Informacyjne Funduszy Europejskich

Usługi PIFE



**Diagnoza
pomysłu**



**Wskazanie źródeł
wsparcia z FE**



**Konsultacje na etapie
przygotowania wniosku**



**Konsultacje na etapie
realizacji projektu**



**Szkolenia
na temat FE**



**Spotkania
informacyjne**

52

**punkty
informacyjne**

191 094

**konsultacje
w 2024 roku**

Centralny Punkt Informacyjny (Warszawa)
Główne Punkty Informacyjne
(Białystok, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków,
Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rzeszów, Szczecin,
Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra)
Lokalne oraz Mobilne Punkty Informacyjne (w całej Polsce)

Konsultacje
telefoniczne
e-mailowe
pisemne
bezpośrednie

Zapytaj

o Fundusze Europejskie

Znajdź najbliższy
Punkt Informacyjny na
www.FunduszeEuropejskie.gov.pl/punkty

Bezpłatne konsultacje
Konsultacje indywidualne u klienta
(po uzgodnieniu z PIFE)

w Centrum

„w Centrum – Magazyn Projektów Europejskich” to kwartalnik wydawany przez jednostkę budżetową Centrum Projektów Europejskich w celu popularyzacji wiedzy o Funduszach Europejskich (FE) oraz o projektach współfinansowanych ze środków unijnych. Intencją wydawcy jest integrowanie wiedzy o dostępnych FE, które leżą w gestii różnych instytucji, i dostarczanie kompleksowych informacji potencjalnym wnioskodawcom oraz innym odbiorcom.

Redakcja

Magdalena Majewska, Agnieszka Wojda, Centralny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich

Redakcja współpracuje także z autorami zewnętrznymi.

Zapraszamy do zgłaszania propozycji tematów, które Państwa zdaniem warto opisać szczegółowo w kolejnych wydaniach magazynu.

Kontakt

redakcja@cpe.gov.pl
Centrum Projektów Europejskich
ul. Puławska 180
02-670 Warszawa
www.cpe.gov.pl
www.FunduszeEuropejskie.gov.pl

Publikacja jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego z programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027.

Informacje podawane w magazynie „w Centrum” nie stanowią oficjalnego stanowiska Instytucji Zarządzających, Pośredniczących i Wdrażających poszczególne programy i nie mogą stanowić podstawy do formułowania jakichkolwiek roszczeń. Nie stanowią także oferty w rozumieniu prawa polskiego. Redakcja „w Centrum” nie odpowiada za błędną interpretację udzielonych informacji ani za skutki czynności podjętych na ich podstawie.

Egzemplarz bezpłatny
Nakład: 1500 egz.

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl

Korekta

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl

Druk

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl



CENTRUM PROJEKTÓW
EUROPEJSKICH

www.FunduszeEuropejskie.gov.pl
www.pife.gov.pl



Punkt Informacyjny
Funduszy Europejskich



Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

